

Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVIII Ocak / January 2024 Sayı / No. 1

**TÜRK BORÇLAR KANUNUNDAKİ KUMAR VE BAHİS
HÜKÜMLERİNİN İSVİÇRE FEDERAL KUMAR YASASI VE
İSVİÇRE BORÇLAR KANUNU HÜKÜMLERİ KARŞISINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

EVALUATION OF THE GAMBLING AND BETTING PROVISIONS
OF THE TURKISH CODE OF OBLIGATIONS AGAINST THE
SWISS FEDERAL GAMBLING LAW AND THE SWISS CODE OF
OBLIGATIONS

Mustafa ŞAHİN*

ÖZET

[-10.34246/ahbvuhfd.1423762](https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1423762)

Türk Borçlar Kanunu'na kaynak teşkil eden hükümler İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınmıştır. İsviçre Borçlar Kanunu'nda yer alan kumar ve bahse ilişkin hükümler neredeyse aynen Türk Borçlar Kanunu'na aktarılmıştır. Ancak İsviçre hukukunda kumar ve kumarhaneleri düzenleyen ve izin veren hükümler yer almaktadır. Halbuki özellikle Türk kamu hukukunda kumara ilişkin neredeyse bütün faaliyetler yasaklanmıştır. İsviçre hukuk sisteminde yakın zamanda İsviçre Federal Kumar Yasası kabul edilmiş ve İsviçre Borçlar Kanunu'na 515a hükmü de eklenmiştir. Türk kamu hukukunda böylesine emredici hukuk kuralları ile yasaklayıcı hükümler yer alırken Türk Borçlar Kanunu, kumar ve bahisten doğan borçları eksik borç olarak kabul etmekte hatta bazı maddelerinde kumar oynanmasına ilişkin eksiklikleri, hilelerin sonuçlarını dahi düzenlemektedir. Bu çalışmanın içeriğinde diğer sebepler de detaylıca anlatılmıştır. Bunun sonucunda Türk pozitif hukukunda yer alan "olan hükümler" belirtildikten sonra "olması gereken" hukuki çözümler sunulmuştur.

* **Dr. Öğr. Üyesi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı/ANKARA, **e-posta:** mustafa.sahin@hbv.edu.tr, **ORCID:** 0000-0001-6496-0439 **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1423762.

- Atıf Şekli/ **Cite As:** Şahin M, "Türk Borçlar Kanunundaki Kumar ve Bahis Hükümlerinin İsviçre Federal Kumar Yasası ve İsviçre Borçlar Kanunu Hükümleri Karşısında Değerlendirilmesi", *AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(1), 2024, s. 183-231
- İntihal / **Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

Anahtar Kelimeler: Kumar ve bahis, Eksik borç, Şans oyunları, İsviçre Federal Kumar Yasası, Kumarhane.

ABSTRACT

The provisions that constitute the source of the Turkish Code of Obligations are taken from the Swiss Code of Obligations. The provisions on gambling and betting in the Swiss Code of Obligations have been transferred almost exactly to the Turkish Code of Obligations. However, Swiss law contains provisions regulating and permitting gambling and casinos. However, almost all activities related to gambling are prohibited, especially in Turkish public law. In the Swiss legal system, the Swiss Federal Gambling Act was recently adopted and the provision 515a was added to the Swiss Code of Obligations. While such mandatory legal rules and prohibitive provisions are included in Turkish public law, the Turkish Code of Obligations recognizes the debts arising from gambling and betting as incomplete debts and even regulates the consequences of deficiencies and tricks related to gambling in some articles. Other reasons are also explained in detail in the content of this study. As a result, after stating the “de lege lata” in Turkish positive law, legal solutions that “de lege ferenda” are presented.

Keywords: Gambling and betting, Obligatio naturalis imperfect obligation, Chance games, Swiss Federal Gambling Act, Casinos.

EXTENDED ABSTRACT

Under the Turkish Code of Obligations, “Gambling and Betting” debts are regulated as “non-suitable and non-prosecutable”. In this respect, gambling and betting debts are determined as “incomplete debts – obligatio naturalis” in the sense of Turkish law of obligations. According to Article 27 of the Turkish Code of Obligations: “Contracts that are contrary to the mandatory provisions of the law, morality, public order, personal rights or whose subject matter is impossible are absolutely null and void”.

The main source of the Turkish Code of Obligations is the Swiss Code of Obligations. The Swiss Code of Obligations contains almost the same provisions. However, Turkish and Swiss law does not only consist of the Code of Obligations. This is where the main point of our study differs. Because, although gambling and betting debts are defined as incomplete debts in the Turkish Code of Obligations, “gambling (casinos)” is considered as “crime” and prohibited in the Turkish Criminal Code. However, according to the Turkish Misdemeanor Law, “gambling” is prohibited and sanctioned as a “misdemeanor”. Many other provisions also contain prohibitive provisions on gambling and betting. First of all, the Turkish Code of Obligations itself, in Article 27, recognizes contracts that are contrary to “mandatory provisions” and “morality” as “null and void”. Gambling provisions prohibited by “mandatory provisions” in Turkish public law directly affect Turkish private law. For this reason, with this article, it has been criticized that an act prohibited in public law is defined as “incomplete debt” in the Turkish Code of Obligations.

Although there are different opinions, it can be said that gambling is generally “immoral” according to the Turkish social structure and the provisions of the legislation. Immoral contracts are also “null and void” according to Article 27 of the Turkish Code of Obligations. In the content of the Turkish study, this contradiction in Turkish law is expressed with many other reasons and it is stated that legal regulations should be made to eliminate these contradictions.

In contrast, Swiss law does not criminalize “gambling”. In fact, casinos are legally regulated and protected under Swiss law. Furthermore, in Swiss law, casinos are regulated in detail by a special law, the Swiss Federal Gambling Act. One of the most important details of this law is that a large part of the revenues to be obtained as a result of the regulation of casinos will be transferred directly back to the public in accordance with the provisions of the social state principle. In addition to these regulations in Swiss public law, unlike Turkish law, an “additional provision” has been added to the Swiss Code of Obligations. By adding Article 515a to the Swiss Code of Obligations, casinos are also regulated under private law, thus ensuring “harmonization” between different branches of law.

As can be seen, when Turkish law is compared with Swiss law, the contradiction in Turkish law will be clearly seen. Within the Swiss legal system, there is a harmonization and updating with all branches of law. On the other hand, despite the provisions regarding gambling, which is considered a “crime” in Turkish criminal law, similar situations are accepted as “incomplete debt” in the Turkish Code of Obligations. It is normal to have the same provision in Swiss law. Because in Swiss law, there is no prohibitive provision in the Criminal Law regarding gambling.

For this reason, this article is not an analysis of the provisions of the existing Turkish Code of Obligations regarding gambling and betting, but rather a criticism of these provisions. In other words, in this respect, this study criticizes the “de lege lata / law as it is” and discusses the “de lege ferenda / law that should be”. For this reason, it is suggested to the legislator to “harmonize” the legal system rather than a suggestion to allow or disallow gambling. Following this recommendation, if the legislator regulates gambling and casinos and makes the necessary legal arrangements, the contradictions within the Turkish legal system will be eliminated. On the other hand, if there is a decision to keep the current prohibitive regulations, we believe that the provisions regarding gambling and betting in the Turkish Code of Obligations and related legislation should be amended and subjected to the sanction of “final nullity”. Since there are few articles written critically on this subject in Turkish law, of course, we have not been able to address every issue, but only the issues that we think should be discussed with the main headings and we have tried to provide direct access to the relevant sources instead of general sources.

GİRİŞ

Türk hukukunda –özellikle kamu hukukunda- kumar ve kumarla bağlantılı fiillere izin verilmemiş hatta fiilin türüne göre ceza veya kabahat olarak emredici hukuk kuralları ile yasaklayıcı hükümlerle yaptırımlara bağlanmıştır. Buna karşın aynı hukuk sistemi içerisinde ceza hukukundan tamamen farklı bir biçimde, emredici ve yasaklayıcı bu hükümlere rağmen, Türk Borçlar Kanunu’nda, kumar ve bahisten doğan “eksik” bile olsa bir borcun “varlığı kabul edilmektedir”¹. Mevzuat İsviçre Hukuku’nda Türk hukukuna yansımamış ciddi değişiklikler her alanda devam etmektedir². İnceleme konumuzu oluşturan kumar ve bahse ilişkin düzenlemelerde de güncel değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler esasında hukuk sistemi disiplinler arası uyum ile devam etmektedir. İsviçre hukukunda kumar ve bahis oyunları –yasal çerçevelerde- yasak değildir. Kanunlarla bir borcun doğmasına izin verilmiş hukuk sistemi içerisinde elbette kumar ve bahisten doğan borçlara ilişkin özel hukuk hükümlerinin bulunması da gayet olağandır ancak Türk hukukunda bu bağ olmadığı gibi emredici hukuk kuralları ile yasaklanmasına karşın çalışmamızda inceleneceği üzere Türk Borçlar Kanunu’nda kumar ve bahisten doğan borçlar düzenlenmektedir.

Bu çalışmada TBK’da yer alan mevcut bir hükmün (olan hukuk) yaptırımı eleştirilmiş olup konuya ilişkin öneriler (olması gereken) hükümler belirtilmiştir. Kamu hukukunda emredici hukuk kuralları ile yasaklanmış farklı nitelikteki faaliyetler için özel hukukta varlığı kabul edilen bir borcun varlığı eleştirilmiş, disiplinler arası bu çelişkiye dikkat çekilmek istenmiştir. İsviçre Borçlar Kanunu’ndaki ilgili hükümlerin Türk Borçlar Kanunu’na aynen alınarak hatta İsviçre Hukuku’nda bu çelişkiyi giderici hükümlerin alınmayarak sadece Türk hukuk sistemiyle örtüşmeyen hükümlerin alınması eleştirilmiş³; kumar ve bahis oyunlarının dünyadaki gelişimi, İsviçre hukuk sistemindeki ilgili hükümler ile Türk hukuk sistemi içerisinde yer alan hükümler çerçevesinde incelenmiştir.

¹ “... Aslında bu tür borç ilişkisinde de taraflar arasında bir borç doğmuştur. Ancak, bu borçlara karşı dava ve takip hakkı bulunmadığı için bunlar, “eksik borç” olarak nitelendirilmektedir”: Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, 2021, s. 815.

² İsviçre’de, medeni hukuk alanında yapılan güncel değişiklikler hakkında geniş bilgi için bkz. Kudret Güven, *İsviçre Medeni Kanunu’ndaki Son Gelişmeler, Açıklamalı Yorumlu Karşılaştırmalı*, Savaş Yayınevi, 1. Baskı, 2023.

³ Özlem Tüzüner, “Kumar ve Bahis Borcu Hakkında De Lege Ferenda Düşünceler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 107, s. 267, 268.

Günümüz dünyasında özellikle dijital dünyadaki gelişmeler sonrası kumar alışkanlığının gençler arasında yaygınlaşması ve toplumda rahatsızlıklara bağlı olarak hukuk sisteminde de sıkıntılar doğabileceği riski görüldüğü için bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Nitekim, Alman Medeni Kanunu (BGB)⁴ bu açıdan İsviçre ve Türk Borçlar Kanunu’ndan farklı olarak dijital platformlardaki gelişmelere uygun olarak gerekli düzenlemeleri yapmıştır. BGB art. 327/VI/4 bendinde, kumar ve dijital platformların ilişkisi maddede düzenlenen alt başlık hükümlerinin “*Parasal bir pay gerektiren ve alıcının bireysel talebi üzerine elektronik veya diğer iletişim teknolojileri kullanılarak sunulan kumar hizmetlerine ilişkin sözleşmeler*”⁵e uygulanmayacağını düzenlemektedir. Günümüzde birçok dijital platformda anlık oyun tarzı ama hukuk açısından kumar niteliği taşıyan faaliyetler yapılmakta en tanınmış alışveriş siteleri dahi düzenli olarak az miktar verilmesine karşılık çok miktar karşılık alınabileceği vaad edilerek tüketici sistem içerisine çekilmeye çalışılmaktadır. Sosyal medyada tanınmış isimlerin paylaşımları doğrudan ve dolaylı olarak kişiler arasındaki ilişkiye yansımakta dolayısıyla hukukun bu konularda artık tedbir almasını zorunlu hale getirmektedir.

Çevrimiçi kumarın yakın zamanda ne kadar yoğunlaştığını devlet eliyle tespit etmek mümkündür elbet ama basit bir inceleme ile konuyla ilgili olmayan herkes dahi bunu farkedebilir. Örneğin, “*sanal kumar bağımlılığı*” başlığı için açılan “eksizozluk” sitesindeki girişler (entry) bu durumun ispatının tipik örneğidir. Nitekim söz konusu sitede bu başlık altında yapılan taramada ilk kaydın 2022 yılında girildiği ardından birkaç kayıt daha girildiği görülmektedir. Fakat yarım sayfa dahi olmayan girişler bir anda Aralık 2023 tarihinde artmaya başlamış ve ay ortalarına kadar 44 sayfaya ulaşmıştır (Çalışmanın basımı aşamasında okuyucuların takip etmesi halinde kaç sayfaya ulaşacağı da meçhuldür)⁶.

Kumar ve kumarhaneler (özellikle çevrimiçi-online) ile ilgili ciddi tedbirler alınmaz ise yakın zaman içerisinde hem ciddi toplumsal sorunlar hem

⁴ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).

⁵ BGB art. 327/VI/4: “*Verträge über Glücksspieldienstleistungen, die einen geldwerten Einsatz erfordern und unter Zuhilfenahme elektronischer oder anderer Kommunikationstechnologien auf individuellen Abruf eines Empfängers erbracht werden*”

⁶ Sanal kumar bağımlılığı ile ilgili gençlerin çok sık kullandığı bir sitede, kısa zamanda ortaya çıkan onlarca sayfa artışı için bkz. <<https://eksizozluk1999.com/sanal-kumar-bagimliliği--7444077>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023.

de ciddi hukuki sorunlar ortaya çıkacaktır^{7, 8}. Günümüzde gençlerin günlük harçlıklarını dahi bu sitelerde kumar ve bahis yöntemlerini kullanarak bu yolda kişisel mali kayıplara yol açtığı bilinmekte ve resmi kayıtlara geçmesi de hemen hemen gençlerin tamamı bu sürecin işleyişi hakkında temel bilgilere sahiptir.

Kumarhane ve çevrimiçi kumar düzenlemelerinin yasaklanması maalesef uygulamada birebir karşılığını bulmamaktadır. Kesin çözüm olunmadığı sürece de sadece bireysel kayıplar değil ülke çapında yüksek miktarda para akışının yurtdışına gittiği kamu gücü kullanılarak yakında yapılacak çalışmalarla tespit edilecektir. Bu durum ülkenin ciddi anlamda vergi kaybına da yol açmaktadır. Elbette bu çalışma ile kumarhanelerin açılması veya çevrimiçi kumara izin verilmesi önerilmemektedir ancak bu tespitler ışığında gerek kamu hukukunda gerekse özel hukukta gerekli çözümlerin üretilmesinin gerekliliği savunulmaktadır⁹.

Hukukun sujesi kişilerin kumar bağımlılığı ile çoğu zaman tek başına mücadele edebilmesi mümkün olmadığı için birey, aile, toplum ve devlet eğer birlikte hareket ederse sorun büyümeyecek ve zamanla çözülebilecektir. Devletin buradaki rolü ise sadece din, sağlık ve eğitim gibi yollarla çözüm aramak değil hukuk dilini de halka anlatmaktır. Nitekim Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin "*Ailenin korunması*" başlıklı 23. Maddesinin 1. fıkrasına göre: "*Aile toplumun doğal ve esaslı bir birimidir ve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir*"¹⁰.

Türk hukuk sisteminde bu çelişkili yapının nedeninin ekonomik saiklerden

⁷ Çevrimiçi kumar bağımlılığın artacağına ilişkin öngörü ve tedbirler hakkında ayrıca bkz. <<https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/pandemi-sonrasinda-toplumlari-bekleyen-tehlike-cevrim-ici-kumar-bagimliliği>>, Erişim Tarihi 18 Aralık 2023.

⁸ Yargıtay kararlarında yaptığımız "kumar ve bahis" taramalarında çalışma konumuzun maalesef yoğun bir biçimde taraflarca boşanma nedenleri arasında sayıldığı görülmüştür.

⁹ Alan Emond / Agnes Nairn / Sharon Collard / Linda Hollen, "Gambling by Young Adults in the UK During COVID-19 Lockdown", *Journal of Gambling Studies* vol. 38,1 (2022): 1-13. İngiltere'de özellikle salgın döneminde alkol, kumar ve özellikle çevrimiçi kumar alışkanlığının belirgin bir biçimde artmaya başladığı tespitini yapan araştırma makalesi ile paylaşmıştır. Kaynak: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8126430/>, Erişim Tarihi: 19 Aralık 2023.

¹⁰ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (Bu sözleşmenin, Türkiye bakımından 23.12.2003 tarihinde yürürlüğe gireceği, TURKUNO DT'nin 23.10.2003 tarih ve 25167 sayılı e-yazısı bildirilmiştir): <<https://proxy.hacibayram.edu.tr:2671/mevzuat/uluslararasi-antlaşmalar/medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararasi-sozlesme-1->>, Erişim Tarihi 14 Aralık 2023.

ziyade genel ahlak kaynaklı olduğu söylenebilir¹¹. Sadece komşu ülkeler değil Avrupa devletleri açısından da durum bu şekildedir. İsviçre hukuk sistemi açısından kumar suç olmadığı gibi özel bir yasayla düzenlenmekte, OR'de ise buna ilişkin Türk Borçlar Hukukunda yer almayan ek hüküm eklenmiş ve bütün bunlara uygun olarak –ve haliyle- eksik borç olarak hatta izin verilen hallerde tam bir borç olarak düzenlenmiştir¹².

Türk hukuku açısından bakıldığında ise kumar, TCK anlamında, Kabahatler Kanunu anlamında, Kat Mülkiyeti Kanunu anlamında, doktrinde, ahlak kuralları vs. gibi daha birçok kaynakta tasvip edilmemiş, suç sayılmış, kabahat sayılmış, ahlaka aykırı olarak değerlendirilmiş olmasına karşın TBK (çalışmamız açısından) kumar ve bahisten doğan borçları, kesin hükümsüz olarak değil eksik borç olarak kabul etmiştir¹³.

Bu çalışmamızda temel hukuk kaynaklarında incelenmiş "*kumar ve bahis*"e ilişkin genel açıklamalardan mümkün olduğunca kaçınılarak monografik çalışmalar değerlendirilmiş; bu çalışma ile tartışılmak istenen konunun özüne ilişkin detaylar, tartışmalar değerlendirilmiştir. Bu sebeple esas itibarıyla bu çalışma, "*kumar ve bahis*" konusunun anlatılmasından ziyade mümkün oldukça eleştirel bakış açısıyla ve buna yönelik kaynaklara değinilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

I. KAVRAMSAL DEĞERLENDİRMELER

Çalışmamızın esasını teşkil etmesi bakımından kavramların, Türk Borçlar Kanunu hükümleri esas alınarak temel tanımlamasını yapmak, kavramların anlaşılması ve Türk hukuk sistemi içerisinde doğru yerleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Konuya ilişkin çalışmalar incelendiğinde çoğunlukla "*Kumar ve Bahis*" kavramları tanımlanmış olsa da gerek TBK gerek ZGB – OR gerekse BGB anlamında dört farklı kavramın değerlendirilmesi

¹¹ Duygu Hatipoğlu Aydın, "Hukuk – Ahlak İlişkisi Bağlamında Türk Hukukunda Kumar", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(2), 2021, s. 1477.

¹² Türk hukuku açısından ise, "*Devlet tarafından bazı özel kanunlarla izin verilen kumar ve bahisler ise eksik değil tam borç niteliğindedir. Milli Piyango İdaresi tarafından düzenlenen piyango çekilişleri; at yarışları; futbol karşılaşmaları ile ilgili müşterek bahisler özel kanunlarla izin verilmiş bahisler olup, kazanan kişinin tüm hakları eksiksiz korunmaktadır*": Gökhan Şahan, "Eksik Borçların İleri Sürülmesinin Hukuki Niteliği", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(15), 2020, s. 406; Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş)*, Beta Yayıncılık, 10. Bası, 2012, s. 718; Tüzüner, s. 267.

¹³ Yavuz, s. 719.

gerekmektedir. Bunlar, “Kumar”, “Bahis”, “Piyango” ve -TBK’daki tanımlama ile- “Diğer Şans Oyunları” kavramlarıdır.

A. Genel Olarak

Türk hukukunda bu alanda yazılmış çalışmalarda yaptığımız incelemeler sonrası varılabileceğini düşündüğümüz tespite göre, TBK m. 606’da ayrı bir başlık olmasına karşın, “Piyango ve Diğer Şans Oyunları” kavramları tartışılmamış olsa da TBK’daki düzenleme başlıklarından birisinin de bu kavramlar olduğunu belirtmekte yarar vardır. Nitekim her iki kavram da TBK’da, sadece m. 606’da düzenlenmiş ve başkaca hiçbir maddede hüküm olarak da kavram olarak da yer almamaktadır. TBK’daki bu düzenleme yanında kavramların mehaz Kanun OR ve Alman Hukuku BGB’de gerek Almanca gerekse resmi metin halinde İngilizce karşılıkları da birbirinden farklılıklar göstermekte ve yeknesaklık oluşmadığını da belirtmek gerekir¹⁴.

B. Kumar, Bahis, Piyango ve Diğer Şans Oyunları Kavramları

1. Kumar Kavramı

Kavramlar tanımlanırken, öncelikle o kavramın lafzından hareket etmek, kavram ve kurumların çok daha iyi anlaşılmasına sebebiyet verecektir. İŞİKTAÇ, bununla ilgili olarak “... yasa koyucu anlatmak istediğini kelime ve cümlelerle ifade etmiştir. Bu bakımdan da yasa tarafından kullanılan kavramların kelime anlamları üzerinde düşünmeksizin yoruma başlanamaz”¹⁵ demektedir¹⁶. Bu bakış açısı temel alındığında bir konu hakkında çalışma yapılırken öncelikle o konu içerisinde geçen kavramların ilk olarak sözlük anlamını paylaşmak gerekir. Çünkü, sözcükler, doğuş noktaları açısından bu kavramların hangi amaçla ortaya konduğunu ve neleri kapsadığı hakkında çalışma sahibine temel bilgileri vermektedir. Bu sebeple Kumar, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde, Arapça kökenli olduğu belirtildikten sonra şu şekilde tanımlanmaktadır: “Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu”dur¹⁷.

Türk Borçlar Kanunu’nun “Kumar ve Bahis” başlıklı 16. bölümünde

¹⁴ Kumar ve bahis kavramları incelendikten sonra bahsedilen detay aşağıda ayrıca incelenecektir.

¹⁵ Yasemin Işıktaç / Sevtap Metin, *Hukuk Metodolojisi 2023*, Filiz Kitabevi, 9. Bası, 2023, s. 194.

¹⁶ “Hukuk da normatif bir yapı olarak kendi varlığını dil içinde bulur. Bu nedenle dil-hukuk bağlantısı üzerinde dururken içeriksel bağlantının ayrı bir önemi vardır” diyerek kavram ve kurumları tanımlarken dilin önemini vurgulamaktadır: Işıktaç / Metin, s. 55, 56.

¹⁷ <<https://sozluk.gov.tr>>, (Türk Dil Kurumu), Erişim Tarihi 17 Aralık 2023.

tanımlanmadığı gibi TBK’nın diğer hükümlerinde de kumar ve bahis kavramlarının tanımlanmadığı görülmektedir¹⁸. TBK, 604’üncü madde ile doğrudan kumar ve bahis borçlarının özelliklerini belirterek başlamıştır.

Kumar, TCK m. 228/VI’da “Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlar” olarak tanımlanmıştır¹⁹.

Bir sözleşme olarak kumarı tanımlayan Eren, “Birden fazla kişinin eğlenmek, kazanç sağlamak yahut fikri veya bedeni ustalıklarını geliştirmek amacıyla, az veya çok ustalığa ya da talihe bağlı birbirine zıt şartlar altında karşılıklı olarak aralarında kazanacak olana bir edim taahhüt ettikleri bir sözleşme” olarak nitelendirmektedir²⁰. Bu yönüyle bakıldığında hukuk alanında kumar ve bahis, tam iki tarafa borç yükleyen, ivazlı sözleşme niteliindedir²¹.

Kumar kavramı, ülke kanunlarına göre farklılık gösterdiği ve her ülke hukuku açısından ortaya konulan riskin ve bu risk sonrası elde edilebilecek ve kaybedilebilecek değerlerin çeşitliliği sebebiyle gerek ulusal anlamda olduğu kadar uluslararası karşılaştırmalı hukuk anlamında farklı tanımlanabilmektedir²². Güncel değerlendirmeler sonrasında gelişmiş birçok devlet hukukunda mevcut haliyle, herhangi bir oyun veya faaliyetin “kumar” sayılabilmesi için üç unsurun: “Ödül (prize)”, “şans (chance)” ve “bedel (consideration)” varlığının arandığı görülmektedir²³. Buna karşın bu unsurların da artık gelişen teknoloji ve kumar seçenekleri karşısında yetersiz kaldığı ve yeni çözüm önerilerinin gerektiği savunulmaktadır²⁴.

¹⁸ Neslihan Çukadar, “Borç İlişkilerinde Def’i Hakkı ve İtirazlar”, Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 77; Özlem Karlı, *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanıması (Mücerret Borç İkrarı) BK. Mad. 17*, Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 136; Işık Önay, *Türk Borçlar Hukukunda Yenileme (Tedit, Novatio)*, 2014, s. 86; Yavuz, s. 717.

¹⁹ Hatipoğlu Aydın, s. 1480.

²⁰ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, 24. Bası, 2019, s. 93; aynı tanımlama için ayrıca bkz. Eren, *Özel*, s. 812.

²¹ Eren, *Özel*, s. 811.

²² Berna Akçalı Gür, “Structural Comparative Analysis of the Legal Definition of Gambling”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), s. 76 ayrıca AB ve ABD hukukunda detaylı değerlendirme, farklı tanım ve düzenlemeler için bkz. adı geçen makale.

²³ David Kinnaid, “Reconsidering The Legal Definition Of Gambling: A Resuscitation Of The Gambling Instinct Test”, *Virginia Law Review*, 109(4), 2023, s. 966.

²⁴ Kinnaid, s. 989.

2. Bahis Kavramı

Bahis kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, Arapça kökenli olduğu belirtilerek şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma*”dır²⁵. Bahis, kumardan farklı olarak sözleşmenin taraflarından her birisi kendi iddiasının haklılığını savunmakta ve bu konudaki ısrarının doğru çıkması halinde bir ödül olarak karşı tarafın kendisine edimde bulunmasını ister iken yanlış çıkması halinde karşı tarafın haklı çıkan iddiasına karşılık bir edimde bulunmayı vaad etmektedir. Nitekim Schönberger'in tanımını kullanarak bahis kavramını tanımlayan Eren, bahsin, kumarın bir alt türü olduğunu belirterek, benzer bir tanımlamayı tercih ederek: “... *tarafların karşılıklı ve birbirine zıt iddialarını pekiştirmek (takviye etmek) için yaptıkları öyle bir sözleşme anlaşılır ki, bununla taraflardan her biri, kendi iddiasının yanlış çıkması hali için diğerine bir edim vaad eder*” demektedir^{26, 27}.

Bu açıdan bakıldığında bahiste, kumarda olduğundan farklı olarak tarafların iddialarının haklılığını ispat duygusu ön planda iken, kumarda ise rastlantısal bir sonuç adına kimi zaman eğlenmek ama nihai olarak talih ve tesadüfe bağlı olarak emek veya çaba sarfetmeksizin bir miktar para kazanmak yatmaktadır²⁸. Kumar ve bahisten doğan borçlar bu sebeple doktrinde tasnif edilirken, gerçekleşmesi talih ve tesadüfe bağlı borç ve alacaklar arasına yerleştirilmektedir²⁹. Ancak özellikle bahse ilişkin hükümlerin doktrinde ayrı ve detaylıca incelenmemesinin sebebinin uygulamada sonuçları açısından bir fark olmadığından kaynaklandığı sonucuna ulaşılabilir³⁰.

3. Piyango Kavramı

Piyango kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, İtalyanca kökenli olduğu belirtilerek şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Düzenleyenlerce bastırılmış*

numaralı kâğıtları satın alanlar içinden, kazananların kura ile belirlendiği talih oyunu”dur³¹. Piyango kavramı, TBK'da ilk ve sadece m. 606'da kullanılmıştır. “*Piyango ve Diğer Şans Oyunları*” başlıklı maddeye göre: “*Düzenlenmesine kanun veya yetkili makamlarca izin verilmiş olmadıkça, piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklar hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz (I). İzin verilmemiş olan durumlarda, piyango ve diğer şans oyunları için de kumara ilişkin hükümler uygulanır (II). Yabancı ülkelerde kendi kurallarına uygun olarak düzenlenen piyango ve diğer şans oyunları, Türkiye'de yetkili makamlarca bunlara ait biletlerin satılmasına izin verilmiş olmadıkça, yasal korumadan yararlanamazlar (III)*”³². Hükümde bu başlık altındaki yaptırımın düzenlenmesi olumsuz cümle biçiminde yapılmıştır. Olumlu cümle haline getirilirse, maddede belirtilen şartları taşıyan piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklar için dava ve takip yapılabileceğidir. Bu hüküm, söz konusu alacakları tam bir alacak – borç ilişkisine sokmaktadır.

Piyango ve diğer şans oyunlarına ilişkin tanımlamaların yer aldığı Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname³³'nin birçok hükmü 2.7.2018 ve 703/80 md. hükmü KHK ile ilga edilmiştir. İlgaı takiben 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin³⁴ yirmibirinci bölümü, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nü düzenlemektedir³⁵.

4. Diğer Şans Oyunları Kavramı

Bu başlık altında incelenecek son kavram TBK'da ilk ve sadece m. 606'da kullanılmış olan -piyango kavramı gibi-, “*diğer şans oyunları*” kavramıdır. Şans oyunu kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Önceden ödeme yapıp daha sonra şansa dayalı olarak*

²⁵ <https://sozluk.gov.tr/>, (Türk Dil Kurumu), Erişim Tarihi 17 Aralık 2023.

²⁶ Schönberger – Jaggi -ZK, OR Art. 513, N. 3 (Eren, *Özel*, s. 812, dn 6'dan naklen). Keza aynı tanım için ayrıca bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Eren, *Genel*), 24. Bası, Yetkin Yayınları, 2019, s. 93.

²⁷ Benzer tanımlar için bkz. Karlı, s. 136; Yavuz, s. 717, 718.

²⁸ Hatipoğlu Aydın, s. 1480; Yavuz, s. 717; Eren, *Özel*, s. 812.

²⁹ Arif Barış Özbilen, *Sözleşmelerin Şekli ve Şekil Yönünden Hükümsüzlüğü*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2016, s. 407; Erol Cansel / Çağlar Özel, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, 2. Bası, 2017, s. 35; Yavuz, s. 717; Eren, *Özel*, N. 73 ve ayrıca s. 812; Tüzüner, s. 251.

³⁰ Önay, s. 87; Necip Bilge, “Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1958, s. 7; Hatipoğlu Aydın, s. 1480.

³¹ <https://sozluk.gov.tr/>, (Türk Dil Kurumu), Erişim Tarihi 17 Aralık 2023.

³² Yavuz, s. 718, 720.

³³ Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname: Tarih: 4.4.1988, No: 320; R.G. Tarihi: 6.6.1988, No: 19834.

³⁴ Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Sayı: 4, Yayımlandığı R.G. Tarih ve Sayısı: 15.7.2018, 30479.

³⁵ Söz konusu Kararname'nin 283 ve sonrası maddelerde düzenlenen hükümlerden m. 284'ün başlığı “*Tanımlar*” şeklindedir. Maddenin h bendinde piyango şu şekilde tanımlanmaktadır: “*h) Piyango: Bastırılmış numaralı biletlerin satılarak, adet ve tutarları önceden belirlenmiş ikramiyeleri kazanacak numaraların belirli günde çekilecek kura ile saptanması esasına dayanan şans oyununu*” ifade eder.

para kazanılan piyango, loto, spor toto, at yarışı gibi oyunlar; talih oyunu”dur³⁶. 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin m. 284’ün maddesinin i bendinde “i) Şans oyunları: Karşılığı nakit olmak üzere oynatılan piyango, sayısal oyunlar, hemenkazan ve benzeri oyunları”; talih oyunları ise “j) Talih oyunları: Beceri veya şansa dayanan fiş, jeton veya para ile oyun araç ve gereçleriyle bir kasaya karşı veya oyun makinalarında oynanan oyunları” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu kavramı diğer kavramlardan en farklı kılan yönü -görebildiğimiz kadarıyla ilk defa bu çalışmada incelenmiş olduğu üzere- gerek ZGB – OR gerek BGB’de kavram yerine kullanılan hem Almanca hem İngilizce karşılıklarının hiçbirisinin birbiriyle aynı olmamasıdır. Yani bu kavramın ZGB – OR ve BGB’deki Almanca kelimeleri birbirinden farklı olduğu gibi İngilizce karşılıkları da söz konusu metinlerde birbirinden farklı kullanılmaktadır. Nitekim, ZGB – OR’de kavramın Almanca Karşılığı “*Ausspielgeschäfte*” iken³⁷ BGB’de karşılığı “*Ausspielvertrag*”tır³⁸. Benzer şekilde İngilizce karşılıkları da birbirleriyle farklı bir biçimde ZGB – OR’de “*Prize Draws*” iken³⁹ BGB’de “*Gaming Contracts*”tır⁴⁰.

³⁶ <<https://sozluk.gov.tr/>>, (Türk Dil Kurumu), Erişim Tarihi 17 Aralık 2023.

³⁷ “*Lotterie- und Ausspielgeschäfte*” başlığı altında Art. 515: “*Aus Lotterie- oder Ausspielgeschäften entsteht nur dann eine Forderung, wenn die Unternehmung von der zuständigen Behörde bewilligt worden ist (I). Fehlt diese Bewilligung, so wird eine solche Forderung wie eine Spielforderung behandelt (II). Für auswärts gestattete Lotterien oder Ausspielverträge wird in der Schweiz ein Rechtsschutz nur gewährt, wenn die zuständige schweizerische Behörde den Vertrieb der Lose bewilligt hat (III)*”. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/de>, Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

³⁸ “*Lotterie- und Ausspielvertrag*” başlığı altında § 763: “*Ein Lotterievertrag oder ein Ausspielvertrag ist verbindlich, wenn die Lotterie oder die Ausspielung staatlich genehmigt ist. Anderenfalls finden die Vorschriften des § 762 Anwendung*.” <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_763.html>, Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

³⁹ “*Lotteries and prize draws*” başlığı altında Art. 515: “*Lotteries and prize draws give rise to a claim only where they have been approved by the competent authority (I). In the absence of such approval, the claim is treated as a gambling claim (II). Lotteries or draws authorised abroad do not enjoy legal protection in Switzerland unless the competent Swiss authority has authorised the sale of tickets (III)*”. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en>, Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

⁴⁰ “*Lottery contracts and gaming contracts*” başlığı altında, Section 763: “*A lottery contract or a gaming contract is binding if the lottery or the gaming has state approval. In all other cases, the provisions of section 762 apply*”. <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4045>, Erişim Tarihi 8 Ekim 2023.

II. KUMAR VE BAHİS BORÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk ve kaynak İsviçre hukuku açısından bakıldığında farklı başlıklar altında değerlendirmeler yapılmış olsa da kumar ve bahisten doğan borçlar, farklı özel hukukun temel mevzuat hükümlerinden doğan atıflar da birlikte değerlendirildiğinde TBK’nın kumar ve bahse ilişkin hükümlerine tabi olmaktadır.

Öngörülen talih ve tesadüfün gerçekleşmesi açısından farklılıklar barındırıyor olsa da kumar ve bahisten doğan borçlar, hukuki sonuçları açısından aynı yaptırımı tabi tutulmaktadır⁴¹. Çalışmamızda değerlendirildiği üzere Türk hukukundaki farklı hukuk dalları, kumar ve bahse bağlanan hukuki yaptırımın somut ilişkiye de uygulanmasını istediği hukuki ilişkiler için doğrudan TBK’nın “*Kumar ve Bahis*” başlığıyla düzenlenen 16. Bölümüne atıfta bulunmakla yetinmektedir.

A. Genel Olarak

Tarihin farklı dönemlerinde kumar, insanlık ile birlikte, hukukun farklı dallarını etkileyecek bir biçimde hayatın içinde süregelmiştir⁴². Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere kumarın hukuk sistemlerinde kabulü ve reddi noktasında çoğu zaman din kurallarının topluma ve “*olan hukuk*”a etkisi görülmektedir. Nitekim kimilerine göre kumar kişinin kendisi ile ilgili bir tercihi olduğu için toplumun müdahalesi dahi kabul edilmemektedir.

B. Tarihçe

Roma hukukunda günümüz hukuk sistemine benzer ve farklı yönleri barındırır bir biçimde eksik borca ilişkin düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Roma Hukukunda, “*obligatio naturalis (tabii borç)*” olarak tanımlanan eksik borç farklı ve detaylı hükümler barındırmaktadır⁴³. Klasik dönem sonrası Iustinianus döneminde farklı obligatio naturalis (tabii borç, eksik borç) halleri

⁴¹ Eren, Özel, s. 812.

⁴² Feyza Şahin Kurnaz, “I. Dünya Savaşı Sonrası Kumarın Yaygınlaşması ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Tedbirler”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 2019, s. 407; Hatipoğlu Aydın, s. 1478, 1481.

⁴³ Roma Hukukunda Obligatio Naturalis (Tabii Borç) hakkında monografik çalışma için ayrıca bkz. Baha Yiğit Sayın, *Roma Hukukundan Günümüze Obligatio Naturalis (Tabii Borç)*, Doktora Tezi, İstanbul, 2009; Ayrıca bkz. Erdem Kaşak, *Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Aykırılık*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2019, s. 475.

düzenlenmiştir⁴⁴. Bunlardan tipik olarak zamanaşımına uğramış borçlar günümüzde de hala eksik borç niteliğini korumaktadır⁴⁵.

İslam dininin yoğun etkisinin görüldüğü Osmanlı İmparatorluğu döneminde kumarın yasak olduğuna dair kaynaklara sıkça rastlanılmaktadır. İnsanlık tarihiyle ortak geçmişe sahip olduğu belirtilen kumar, bu yasaklamalara rağmen Osmanlı'da özellikle 19. yüzyılda, savaflara, ekonomik krizlere, siyasi krizlere rağmen neredeyse imparatorlukta bir "salgına" dönüşmüştü. Kumarın yaygınlaşmasını önlemek amacıyla cezai hükümler getirilerek, gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin yazışma örneklerine rastlanmaktadır⁴⁶.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte 1926 tarihli Ceza Kanunu'nda kumar bir suç olarak düzenlenmiş ve öncelikle Türk Tayyare Cemiyeti'ne piyango tekeli verilmiş ise de 1939'da Milli Piyango İdaresi kurulmuş ve 2019 yılında özelleştirilene kadar piyango ve diğer şans oyunları devlet tekelinde kontrol edilmiştir⁴⁷. Ancak özellikle 12 Eylül 1980 ihtilalinin ardından, 1982 tarihinden itibaren kumarhanelerin serbest olmaya başladığı bir süreç yaşanmıştır.

Turizmi Teşvik Kanunu⁴⁸'nin ilk halinde, "Alkollü İçki Satışı ve Talih Oyunları" başlıklı 19. maddesine göre: "Bakanlık, belgeli turizm işletmesinin tamamlayıcı bir bölümü olmak kaydı ile talih oyunları oynatabilecek mahalleri tespit ve buraları işletecek kişilere izin vermek yetkisine sahiptir" hükmü yer almaktaydı⁴⁹. Ancak, 7 Ağustos 1997 Tarih ve 4302 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un geçici 1. maddesi ile hem madde başlığı değişmiş⁵⁰ hem de izinler kaldırılmış⁵¹ ve uygulamada

⁴⁴ "Hukuk tarihi bakımından, kumar ile tabii borç (obligatio naturalis) arasında hiçbir bağlantı bulunmamaktadır": Tüzüner, s. 264.

⁴⁵ Sayın, s. 177.

⁴⁶ Şahin Kurnaz, s. 407, 408. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde özellikle I. Dünya savaşı yıllarında yaşanan kumar olaylarına ilişkin bkz. Agm, s. 408 – 420; Hatipoğlu Aydın, s. 1481.

⁴⁷ Özelleştirme sonrası ihaleye tek firma katıldığı için mevcut durumu "Devlet tekelinden sonra şirket tekelinde piyango faaliyeti devam etmektedir" şeklinde belirten ifade için bkz: Hatipoğlu Aydın, s. 1482.

⁴⁸ 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu: R.G. Tarih/Sayı: 16.03.1982/2634; Yürürlük Tarihi: 16.03.1982.

⁴⁹ Hatipoğlu Aydın, s. 1492.

⁵⁰ "Alkollü İçki Satışı ve Talih Oyunları" başlığından "Talih Oyunları" çıkarılarak sadece "Alkollü İçki Satışı" olarak değiştirilmiştir.

⁵¹ "Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Turizm Bakanlığı tarafından izin verilmiş bulunan talih oyunları işletmelerinin izinleri, bu Kanunun Resmi Gazetede yayımlanmasını

"kumarhane" olarak bilinen talih oyunları işletmeleri, söz konusu tarihten günümüze kadar bir daha açılmamak üzere kapatılmıştır⁵². Mevcut haliyle 19. maddenin III. Fıkrası şu şekildedir: "Turizm işletmelerine bağlı ya da müstakil olarak talih oyunları oynatabilecek mahallerin açılması yasaktır. Diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır"

Her ne kadar bu çalışmada önceki Borçlar Kanunu (EBK) hükümlerine yeri gelmedikçe konunun genişlememesi adına değinilmeyecek ise de genel olarak belirtmek gerekirse, EBK m. 504 e göre kumar ve bahisten doğan haklar için alacak hakkı doğurmaz denilmekteydi. Bu hükme dayanarak kimi yazarlar kumar ve bahisten hiç borç doğmayacağı görüşünü de savunmaktadır⁵³. Kumar ve bahisten doğan alacağın takas edilmesi de söz konusu değildir⁵⁴.

C. Hukukun Dalları Açısından Kumar ve Bahsin İncelenmesi

Çalışmamızın sınırını her ne kadar TBK ile çizmeye çalışmış olsak da Türk hukukunda bu konuyla ilgili çalışma yapmamış olanları şaşırtacak sayıda mevzuat düzenlemesi olduğu farkedilecektir. Elbette bu çalışmada bütün bu hükümleri ele almak mümkün olmadığından sadece mevcut temel düzenlemeler ışığında kumar ve bahisten doğan borçların varlığı değerlendirilmeye ve öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Bunun haricinde mevzuatımız incelendiğinde farklı nitelikteki normlarda kumar ve bahse ilişkin hükümlerin geçtiği görülmektedir. Kumar hakkında yapılan hukuki düzenlemelerin temelleri bu çalışmada da inceleneceği üzere farklı temellere dayanmakta ve farklı dönemlerde farklı siyasi iradeler konuya ilişkin farklı yaptırımlar öngörmüştür^{55, 56}.

izleyen günden başlayarak 6 ay sonra herhangi bir bildirim gerek olmaksızın kendiliğinden hükümsüz olur. Bu tarihten sonra bu işletmelerin faaliyetlerine hiçbir şekilde izin verilmez"

⁵² Dönemin Hürriyet gazetesi o gece için "Tek kollu canavar bu gece duracak" başlığını kullanmıştır. Habere göre bu kararla birlikte 20.000 kişi işsiz kalacaktır. <<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tek-kollu-canavar-bu-gece-duracak-39005909>>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2023.

⁵³ Karlı, s. 136 ve dn. 68'deki görüşler.

⁵⁴ Benzer şekilde Bilge, s. 12.

⁵⁵ "Aslında yasa koyucu bir yere kadar, gelir getirici bir faaliyet olarak, dolayısıyla ekonomik gerekçelerle kumarı kabul etmektedir. Kumarhanelerin kapatılması, kumar oynamanın kabahat, kumar oynatmanın suç olarak düzenlenmesiyle ve kumar hakkındaki diğer hukuksal düzenlemeler, yasa koyucunun beklediği sosyal, ekonomik ve ahlaki faydanın karşılanıp karşılanmadığı belirsizdir" yönündeki kanaat için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1495.

⁵⁶ Farklı dönemlerde farklı ekonomik veya siyasi sebeplerle kumar, bahis ve şans oyunlarında düzenleme yapılabilmektedir. Nitekim, 2023 yılı içerisinde uzun yıllardır sabit olan birçok

Türk Borçlar Kanunu, TCK, Ceza Muhakemesi Kanunu, Kabahatler Kanunu, İcra İflas Kanunu, Kat Mülkiyeti Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu, Noterlik Kanunu, Vergi Mevzuatı, Dernekler Yönetmeliği, Millî Piyango Mevzuatı, Süper Star, Süper Loto, Spor Toto, İddaa, At Yarışları Mevzuatı, Şans Topu, Kazı Kazan vs gibi 100'ü aşkın farklı alanlarda farklı normatif yapıda kumar, bahis, piyango ve diğer şans oyunlarını düzenleyen hükümler yer almaktadır⁵⁷. Bu çalışmamızda elbette bu hükümlerin tamamının incelenmesi imkansız olduğu için çalışma çerçevesinde kalmak kaydıyla ilgili ve temel hükümlere değinilmiştir.

1. Kamu Hukuku Açısından Değerlendirme

Türk hukuku açısından bakıldığında, emredici hükümlerin kaynakları kamu hukuku ve özel hukuk kaynaklı olmak üzere ikili bir ayrımla incelemek mümkündür. Bu ayrımlardan birisi de özel hukuk ve kamu hukuku kaynaklı emredici hükümlerdir. Bir fiilin kanunun emredici hükümlerine aykırılık (hukuka aykırılık) olarak değerlendirilebilmesi için buna ilişkin hükümler özel hukuk kaynaklı olabileceği gibi kamu hukuku kaynaklı da hukuka aykırılık (kanunun emredici hükümlerine aykırılık) söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar kanunun emredici hükümlerine aykırılık TBK m. 27 hükmü gereğince özel hukukun bir başlığı gibi değerlendiriliyor olsa da kamu hukuku kaynaklı emredici hukuk kurallarına aykırılık da söz konusudur. Hatta, TBK'nın bilhassa genel hükümler bölümünde emredici hükümlerin azınlıkta olduğu buna karşın özel hükümler bölümünde ise emredici hükümlerin daha fazla bulunduğu görülmektedir⁵⁸.

Özel hukuk ve kamu hukuku karşılaştırıldığında aslen kamu hukuku kaynaklı emredici hükümlerin daha fazla olduğu görülecektir. Hatta tüm

kalem vergi artırılır iken, Cumhurbaşkanlığı Kararı ile (27.12.2023 Tarih, 8003 Sayılı) 1 Ocak 2024 yılından itibaren geçerli olacak şekilde şans oyunlarından alınan vergiler düşürülmüştür (spor müsabakalarına dayalı müşterek bahislerde yüzde 10'dan yüzde 5'e, at yarışlarında yüzde 14'ten yüzde 7'ye, diğer şans oyunlarında yüzde 20'den yüzde 10'a): <<https://www.ntv.com.tr/ntvpara/sans-oyunlarından-alınan-vergiler-dusuruldu,e1F1Pe9TzkiZDIFsAedSqA#>>, Erişim Tarihi 28 Aralık 2023.

⁵⁷ Kumar, bahis, piyango ve diğer şans oyunlarındaki mevzuatın işlendiği eserde, 112 ayrı mevzuat hükmü ayrı başlık halinde incelenmiştir. Elbette bu çalışmamız açısından bunların tek tek sayılması sayfalarca yer kaplayacağı için bu esere dipnot verilecek yeri geldikçe ise ilgili mevzuattan faydalanılacaktır. Sadece Türk hukukunun incelendiği birçok hukuk disiplininin yer aldığı, 758 sayfadan oluşan; başlıkların dahi eserde 5 sayfa yer aldığı çalışma için bkz. Erkin Eren, *Türk Kumar, Bahis ve Şans Oyunları Mevzuatı*, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2022. Ayrıca örnekler için bkz. Tüzüner, s. 248, 249.

⁵⁸ Emredici hükümlerin kaynakları hakkında detaylı inceleme için bkz. Kaşak, s. 260 vd.

kamu hukuku kurallarının emredici nitelikte olduğunu savunan görüş yanında tarafların kamu hukuku kaynaklı emredici hükümlerden kimi zaman ayrılabilceğini savunan görüşler de bulunmaktadır⁵⁹. Bu açıdan bakıldığında, emredici nitelikteki kamu hukuku hükümlerinin ihlal edilmesi TBK m. 27/I hükmünde belirtilen kanunun emredici hükümlerine aykırılık da teşkil edecektir⁶⁰. Nitekim “*Kesin Hükümsüzlük*” başlıklı TBK m. 27/I hükmüne göre: “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür*”.

Emredici hukuk kuralları açısından kumar ve bahis incelenirken, emredici hukuk kurallarının hukuk sistemine yerleştirilmesini haklı kılan genellikle üç temel kritere değinilmektedir. Bunlar, “*Kamu Düzeni*” kriteri, “*Genel Ahlak ve Adap Kriteri*”, “*Zayıfları Koruma Kriteri*”⁶¹. Kumar ve bahis bu açılardan bakıldığında da neredeyse her başlık için emredici hukuk kuralları ile engellenmeye açık olarak kabul edilebilecektir⁶².

a. Anayasa hukuku hükümleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın, “*Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti*” başlıklı 58. maddesi hükmü uyarınca:

“*Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır*”.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır”^{63, 64}.

Anayasa hükümleri incelendiğinde sözleşme hürriyeti açıkça belirtilmektedir. Elbette özellikle TBK m. 26 hükmü de bunu açıkça

⁵⁹ Kaşak dn. 563 ve 564.

⁶⁰ Kaşak, s. 277.

⁶¹ Işıқтаç / Metin, s. 160 – 162.

⁶² “... *haksız veya ahlaka adaba aykırı bir gayeye ulaşmak üzere edimde bulunan kimse himayeye layık değildir*”: Tüzüner, s. 252.

⁶³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun Numarası: 2709, R.G. Tarih: 9.11.1982, R.G. Sayı: 17863 (Mükerrer).

⁶⁴ Tüzüner, s. 247.

destekleyen hükümle konunun önemini bir bakıma perçinlemiştir. TBK m. 26'nın hemen ardından TBK m. 27 ile sınırsız bir sözleşme özgürlüğü yerine bazı konularda getirilen sınırlamalar belirlenmiştir⁶⁵.

Anayasa hukuku anlamında, özellikle dikkat edilmesi gereken ve çalışmamız açısından önem arzeden, birinci fıkra haricinde diğer önemli nokta ise maddenin ikinci fıkrasındaki hükümdür. Hükme göre Devletin ekonomiye müdahalesi noktasında milli ekonominin gerekleri ve sosyal amaçlar da dikkate alınmalıdır. Kumar ve bahis konusunda verilecek siyasi kararlar noktasında İsviçre Hukukundaki gelişmeler konusunda bahsedildiği üzere Devlet sadece ekonomik gerekçeleri değil elbette aynı zamanda sosyal amaçlara uygun gerekli tedbirleri de almalıdır.

b. Ceza hukukunda kumar ve bahis

Kumar, Türk hukuku açısından da karşılaştırmalı hukuk anlamında da farklı hukuk disiplinleri içerisinde incelenmiş, özellikle hem ceza hem de özel hukuk⁶⁶ ve özellikle çalışmamızın temel konusu borçlar hukuku hükümleri altında düzenlemelere tabi olmuştur. Çalışmamızın temel bağlantı noktalarından birisi olması dolayısıyla kamu hukukunun bir alt dalı olan ceza hukukunda kumar ve bahse ilişkin hükümleri aşağıda “*Türk Ceza Hukuku Anlamında Değerlendirme*” ana başlığı altında inceleyeceğimiz için burada tekrardan kaçınmak sebebiyle değinilmeyecektir.

c. Vergi hukuku anlamında değerlendirme

Kumar ve Bahis konusunda neredeyse en açık hükümler Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) yer almakta ve Kanun Koyucu, gelirin kaynağını sorgulamaksızın vergi alacağını net bir biçimde dile getirmektedir⁶⁷. “*Vergi Ehliyeti*” başlıklı 9. maddenin ikinci fıkrasına göre:

“*Vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz*” (VUK m. 9/II).

Hükümde görüleceği üzere VUK, vergiyi doğuran olayın kaynağını tartışmamakta, vergi alınabilecek bir durum söz konusu ise bu olayın kanunlarla yasak edilip edilmediğine bakmaksızın vergi mükellefiyeti ve

⁶⁵ Kaşak, s. 1.

⁶⁶ Hatipoğlu Aydın, s. 1477.

⁶⁷ Muhammet Duru, “Kanunlarla Yasaklanmış İşlerin Vergilendirilmesi ve Kazanç Müsaderesi”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 5(2), 2020, s. 197.

vergi sorumluluğunun devam ettiğini belirtmektedir⁶⁸.

Bu açıdan bakıldığında özellikle Kabahatler Kanunu'nun 33 ve 34 hükmünün uygulanmasının gereği olarak⁶⁹, kumardan elde edilen gelire el konulmasına ve mülkiyetinin kamuya mal edilmesine karar verilebilir⁷⁰. Danıştay, verdiği bir kararda, veraset ve intikale kumar başlığı altında konu olan bir dosyada, mükellefiyete karar vermiştir^{71, 72}.

d. Diğer düzenlemeler

Çalışmamızın, “*Hukukun Dalları Açısından Kumar Ve Bahsin İncelenmesi*” başlığı altında da belirttiğimiz üzere Türk hukukunda bu alanda gerek kamu hukuk gerekse özel hukuk başlığı altında, 100'ün üzerinde mevzuat bulunmaktadır. Konumuzun sınırlandırılması adına diğer düzenlemelerin detaylarına inilmeyecek ancak yeri geldiğinde ilgili hükümlere atıf yapmakla yetinilecektir.

2. Özel Hukuk Açısından Değerlendirme

a. Sosyal düzen kuralları ve Türk Medeni Kanunu açısından değerlendirme

Kumar ve bahse ilişkin hükümlerin Türk özel hukukunda eksik borç olarak nitelenmesine karşın ceza hukuku anlamında “*suç*” ve Kabahatler Kanunu anlamında “*kabahat*” teşkil ediyor olmasının temellerinde topluma yön veren toplumsal düzen kurallarının etkisinin önemli rol oynadığını düşündüğümüz için konunun bu açıdan da ana başlıklarıyla değerlendirilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Çünkü sosyal düzen kuralları hukuk kuralları gibi toplumsal davranışları düzenleyerek sosyal

⁶⁸ Vergi hukukunda bu yöndeki düzenlemenin, hukuk ve ahlak kuralları açısından detaylı değerlendirilmesi, eleştiriler ve monografik çalışma için bkz. Duru, agm.

⁶⁹ Suç ve Kabahat ayrımında kumar örneği için bkz. Altan Rençber, *Kabahat Genel Teorisi Açısından Vergi Kabahatleri*, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 30.

⁷⁰ Duru, s. 211 ve 221.

⁷¹ Danıştay Kararı - 7. D., E. 1998/96 K. 1999/1502, T. 15.4.1999: <https://proxy.hacibayram.edu.tr:2671/ictihat/danistay/7-daire-e-1998-96-k-1999-1502-t-15-4-1999>. Erişim Tarihi: 11.11.2023.

⁷² Konunun özel hukuk esasından uzaklaşmaması adına “vergi hukuku” bağlamında temel sayılabilecek bu bilgilere yer verilmekle yetinilmiştir.

düzene yön veren kurallardır^{73, 74}.

(1) Din kuralları

Toplumlara yön veren ve toplumsal düzen kuralları arasında yer alan etki alanı bakımından belki de en geniş alana sahip olan kurallardan birisi de din kurallarıdır. Toplumsal kuralların oluşmasında, hukuk kuralları niteliğine bürünmüş birçok kuralın temellerinde din kurallarının bulunduğu tartışmasız olarak görülmektedir⁷⁵. Kumar kavramı da din kuralları açısından topluma yön vermesi dolayısıyla yasaklanmış fiiller arasında yer almasına karşın tarih içerisinde her dönem varlığını devam ettirmiştir⁷⁶.

Kumar, İslam anlayışı açısından bakıldığında, kavram olarak Kur'an'da, "Meysir"⁷⁷ olarak geçmekte⁷⁸ ve özellikle Maide Suresi'nin 90. Ayetinde açıkça, şarap, tapınmak için dikili taşlar, fal okları ile birlikte dile getirilerek bunların birer şeytan işi ve pislik olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple dini anlamda kendisine yön vermek isteyen bir kimsenin din kuralları açısından kumardan uzak durması gerektiği "kurtuluş" için bir şart olarak belirtilmiştir⁷⁹. Elbette hukuk düzenleri oluşturulurken, din kuralları ne ölçüde hukuk kuralları niteliğine bürünecektir buna karar verecek olan kurucu ve/veya siyasi iktidardır.

(2) Ahlak kuralları

Türk Borçlar Kanunu'nun farklı hükümlerinde ahlak kurallarına ilişkin düzenlemeler ve ahlak kurallarına aykırılık halleri için yaptırım türleri

⁷³ Hatipoğlu Aydın, s. 1482; Tüzüner, s. 261, 262.

⁷⁴ Herhangi bir emek harcanması söz konusu olmaksızın kazanç sağlama amacıyla oynanan kumar ve bahsin, TBK'da talih ve tesadüfe bağlı diğer tam borç doğuran hallerden farklı olarak eksik borç doğurmasının temelini "... bu ilişkiler korumaya layık görülmediği halde..." ifadesi için bkz. Yavuz, s. 717. Ayrıca bkz. Tüzüner, s. 251.

⁷⁵ Tüzüner, s. 261.

⁷⁶ Hatipoğlu Aydın, s. 1481.

⁷⁷ İslam Hukuku açısından Kumar değerlendirmesi hakkında monografik inceleme için ayrıca bkz. Necdet Ünal, "Kur'an'da Meysir Kavramı Ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve de Değerlendirilmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), s. 248.

⁷⁸ Muhatara (Bahis) için bkz. Ünal, s. 249.

⁷⁹ "Her türlü kumar, bahis oyunları, şans oyunları, piyango, içinde bahis olan her şey, bir mal kazanmaya yönelik olarak oynanan her türlü tesadüfî kazanç, bir mal ortaya koyarak oynanan yani kaybedenin bir bedel ödeyeceği tavla ve satranç gibi oyunlar, meysir kapsamına girmektedir". Ünal, s. 53, 54. Ayrıca a.g.m.'de, 57 - 64 nolu dipnotlar ve arasında, kumarın haram olduğuna dair İslam hukukunda temel kaynak kabul edilen kaynaklar sıralanmıştır.

hüküm altına alınmıştır. Çalışmamızın esası açısından önem arz ediyor olması dolayısıyla bu konu, aşağıda "Türk Borçlar Kanunu Anlamında Değerlendirme" ana başlığı altında detaylı olarak incelenmiştir.

b. Türk ticaret hukuku bağlamında değerlendirme

Türk Borçlar Kanunu m. 605 hükmü her ne kadar TBK hükmü niteliğinde olsa da içeriğinde yer alan kıymetli evraka ilişkin hükümler dolaylı olarak Türk ticaret hukuku hükümlerini de etkilemektedir.

(1) Genel Olarak

Buna göre, kumar oynayan veya bahse giren kişi tarafından imzalanmış adi borç veya kambiyo senedine dayanılarak –üçüncü kişiye devredilmiş olsa bile- dava açılmayacağı ve takip edilemeyeceği hükmünü düzenlemektedir⁸⁰. TBK m. 18'e göre: "Borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınması geçerlidir"⁸¹. Elbette mücerret borç ikrarından (soyut/sebebi gösterilmeyen borç tanınmasından) ibaret bir bono, borcun sebebini içermediği için borçlunun senette belirtilen miktarı alacaklıya ifası asıl olandır⁸². Bu sebeple, soyut borç tanınması şeklinde belirlenmiş bir bonodaki borcun, kumar veya bahis borcundan kaynaklandığı ispat edilmediği sürece esas ilkeye tabi olacak ve borçlu tarafından ödenmesi gerekecek ve aslında bir nevi kanuna karşı hile kullanılarak eksik borç niteliğindeki bir borca tam borç niteliği kazandırılmak istenebilecektir⁸³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 201 uyarınca, "Senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler ... tanıkla ispat olunamaz" amir hükmü karşısında iddianın ispatı da ancak senetle olabilir⁸⁴.

⁸⁰ Yavuz, s. 720.

⁸¹ "... geçerli bir borcun doğumu bakımından sübjektif hukuki sebeb varlığı şartı değildir. Buradan çıkarılacak sonuç, hukuk sistemimizin borçlandırıcı işlemler bakımından sebepten soyutluğu kabul etmiş olmasıdır. Ancak sübjektif causa'nın yokluğu, sona ermesi veya gerçekleşmemesi borcun devamını engeller, sebepsiz zenginleşme meydana gelir": Ege Türel: "Roma Hukukundan Günümüze Hukuki Sebep ve Sinallagma İlişkisi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi*, 23(3), s. 384; Bilge, s. 12.

⁸² Monografik çalışma için bkz. Özlem Karlı, *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması (Mücerret Borç İkrarı BK. Mad. 17, Doktora Tezi*, 2007.

⁸³ Bilge, s. 12.

⁸⁴ "Somut olayda davacı dava konusu senedin düzenlenme nedeninin kumar borcu olduğunu iddia ettiğine göre bu iddiasını belirtilen ilkeler çerçevesinde yazılı delille kanıtlanması gerektiği..." Yargıtay 19. HD., E. 2013/16647 K. 2013/19725 T. 11.12.2013,

(2) Sigorta hukuku ve tontin

Türk Hukuk sistemi içerisinde bazen farklı hukuki işlemlerin, sonuçları açısından TBK'da düzenlenen kumar ve bahse ilişkin hükümlere tabi olduğu belirtilmektedir. Bunun tipik örneği Türk Ticaret Kanunu⁸⁵ (TTK) m. 1401/II'dir⁸⁶. Buna göre: “*Ruhsatsız bir şirket ile onun bu durumunu bilerek yapılan sigorta sözleşmeleri hakkında Türk Borçlar Kanununun 604 ve 605 inci maddeleri uygulanır. Türkiye’de yerleşik olmayan sigorta şirketleriyle kurulan sigorta sözleşmelerinde bu hüküm uygulanmaz*” (TTK m. 1401/II) hükmü yer almaktadır. Hükümden de anlaşılacağı üzere, bir şirketin ruhsatsız olduğu bilinerek yapılan sigorta sözleşmelerinin kaderi TBK'daki kumar ve bahse ilişkin hükümlere tabidir⁸⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun, 1488. maddesi, uygulamada neredeyse hiç bilinmeyen, hukuki niteliği itibarıyla talih ve tesadüfe bağlı sözleşmeler grubu içerisinde değerlendirilebilecek olan “*Tontin*”i düzenlemektedir. Tontinde amaç, sermayenin belirli kişiler veya grupta kalmasıdır. Tontine dahil olan kişiler öldükçe hayatta kalanlar ekonomik anlamda güçlenmekte ve rekabet fırsatı daha da artmaktadır. Özellikle Türk toplumundaki manevi yapıdan ziyade batı toplumlarında görülen materyalist ve kapitalist bakış açısı sonucu ortaya çıkmış tontin kurumu TTK'ya da işlenmiştir. Madde başlığı “*tontin*” olan hükme göre: “*Birden çok kişi tarafından verilen katkı payları ile oluşturulan varlıkların, belirli bir tarihte hayatta kalanlar ve ölenin önceden belirlemiş olması hâlinde, lehtarlar arasında paylaştırılması ilkesi uyarınca tontinler kurulabilir*” (TTK m. 1488).

Madde gerekçesine bakıldığında: “*6762 sayılı Kanunun 1333 üncü maddesinde batıl sayılan tontinler Avrupa Topluluğunun 76/580 ve 79/267 sayılı Direktiflerine paralel olarak geçerli kabul edilmiştir. Bu yönerge daha sonra 2002 yılında 2002/83 sayılı Yönerge ile kaldırılmışsa da yeni yönerge tontinlerin geçerliliğine dair değişiklik yapmamıştır. Tontinleri yeniden düzenleyen yönergenin Tasarıya yansıtılması olanağı yoktur. Yönerge bir idarî tasarrufla Türk hukukuna getirilmelidir*” ifadesinin yer aldığı görülmektedir.

<<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/19-hukuk-dairesi-e-2013-16647-k-2013-19725-t-11-12-2013>>, Erişim Tarihi 13 Ekim 2023.

⁸⁵ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Kabul Tarihi: 13.01.2011; RG. Tarih: 14.02.2011, RG. Sayı: 27846.

⁸⁶ Yavuz, s. 719; Tüzüner, s. 265.

⁸⁷ Madde gerekçesi incelendiğinde, hükmün neden TBK'ya atıfta bulunduğu ilişkin hiçbir açıklamama yer almamaktadır. Bknz.: <https://proxy.hacibayram.edu.tr:2671/mevzuat/gerekciler/turk-ticaret-kanunu-madde-gerekcileri/1>, Erişim Tarihi 30 Kasım 2023.

III. TÜRK CEZA HUKUKU ANLAMINDA DEĞERLENDİRME

Türk Ceza Kanunu'nda, 2 ayrı maddede (m. 228 ve m. 297'de) düzenlenmiştir. 228'de ilk 5 fıkrada, farklı haller için yaptırımlar düzenlenmiş; ve çalışmamız açısından önemi, kumarın kanun seviyesinde tanımının yapılmış olmasıdır. “*Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama*” başlıklı madde 228. Maddesinin tamamı kumara ilişkin hükümleri düzenlemektedir: “*Kumar oynanması için yer ve imkan sağlayan kişi... cezalandırılır*”⁸⁸. Maddenin sonraki fıkralarında ise suçun farklı şekillerde işlenmesi düzenlenmektedir.

Türk Ceza Kanunu m. 228/VI, kumarı tanımlayan yasal bir hüküm olması dolayısıyla önem arz etmektedir⁸⁹. Buna göre: “*Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır*” (TCK m. 228/VI)⁹⁰. Türk Ceza Kanunu'nun, “*İnfaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokmak*” başlıklı Madde 297'nin ikinci fıkrasının d bendine göre “*d) Kumar oynanmasına olanak sağlayan eşya ve malzemeyi, ... ceza infaz kurumuna veya tutukevine sokan, buralarda bulunduran veya kullanan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*”.

Yargıtay kararlarına yansımış ve “*çay parası karşılığı*” oyun oynandığı savunmalarına rağmen mevcut durumun gereklerine göre; “*sigara - bira parasına*”⁹¹ oynanan oyunları kumar kabul ettiği birçok kararının var olduğu düşünüldüğünde⁹² TCK m. 297'nin kumara ilişkin hükümlerinin ceza infaz kurumlarında sağlıklı bir şekilde nasıl uygulanabileceğinin takdiri aslında tartışmaya açık bir durumdur.

⁸⁸ Elbette uygulamada bu suçu işleyen kimselerin suçtan kurtulmak için suç teşkil etmeyen farklı savunmalara başvurduğu en basit yapılacak birkaç karar soruşturmasında dahi rastlanacaktır. Nitekim: “*kendisinin bahis oynadığına ilişkin savunmasının suçtan kurtulmaya yönelik olduğu, sanığın hem kendisinin kumar ve bahis oynadığı hem de...*” yönündeki karar için bknz. Yargıtay 8. CD., E. 2021/18703, K. 2023/7850, T. 24.10.2023.

⁸⁹ Hatipoğlu Aydın, s. 1480.

⁹⁰ “*... sözlük anlamına benzer şekilde tanımlama*” için bknz.: Beşir Babayigit, “Kumar Oynama ve Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Fiilleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (34), 2018, s. 284, 285.

⁹¹ Hakan Karakehya, “Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 2013, s. 701.

⁹² Konuya ilişkin çok sayıda karar için bknz. <<https://proxy.hacibayram.edu.tr:2671/ictihat/Arama?SearchQuery=%C3%A7ay%20paras%C4%B1%20kumar>>, Erişim Tarihi 8 Aralık 2023.

Kabahatler Kanunu'nun, "Kumar" başlıklı 34. maddesine göre ise: "(1) Kumar oynayan kişiye, bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, kumardan elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir. (2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve elkoymaya kolluk görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir karar verir".

Her ne kadar TCK'nın mevcut haliyle kumar oynamak "suç"; Kabahatler Kanunu anlamında "kabahat" olarak değerlendiriliyor, farklı cezai ve idari cezai yaptırımlar öngörülüyor olsa da⁹³ aslen kumar ve bahse ilişkin suç ve kabahat kabul edilen fiillerinin devlet kontrolünde yapılmasına kimi hallerde izin verildiği de görülmektedir⁹⁴. Ancak bu izin verilen haller İsviçre Hukuku'nda olduğu kadar kumarhaneler ve kumarın yasal statü ile korunması aşamasında⁹⁵ değildir. Elbette hangi hallerin kumar sayılacağı hangisinin sayılmayacağını takdiri Kanun Koyucu'nun takdirine kalmış durumdadır.

Kumara ilişkin TCK'da, Kabahatler Kanunu'nda ve diğer birçok mevzuat hükmünde yasaklar vardır. Özellikle borçlar hukukuna ilişkin hükümlerini, Türk hukukuna uyarladığımız İsviçre hukukunda kumar suç olmadığı gibi gerek özel sektör gerek devlet eliyle kumarın oynatılmasını düzenleyen düzenlemeler vardır⁹⁶. Bununla birlikte –ileride detaylı olarak inceleneceği üzere- özel yasa olan İsviçre Federal Kumar Yasası vardır⁹⁷. Benzer şekilde İsviçre hukukunda, OR art. 515'in ardından, art. 515a hükmü eklenerek

⁹³ 765 Sayılı TCK'da kumar oynamak (m. 567) ve uzun bir süre kumar oynamak da (m. 568) suç olarak düzenlenmişti.

⁹⁴ "Kumarın tam anlamıyla yasak olmadığına bir başka göstergesi de yasal kumar oyunlarıdır. Halihazırda, kumarla ilgili yasal düzenlemelere göre, kumar oynama suç, kumar oynama kabahattir ve çeşitli yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Ama devletin tekelinde olan (at yarışları gibi) ya da yeni özelleştirilen (milli piyango vb şans oyunları), imtiyaz yoluyla izin verilen (spor bahisleri) şans ve talihe bağlı kazanç getiren, yasakoyucunun tanımıyla kumar faaliyetleri de mevcuttur ve 'aslında kumar bir noktaya kadar yasaldir'..." ifadesi için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1494.

⁹⁵ Tüzüner, s. 268.

⁹⁶ "İsviçre Ceza Kanunu'nda, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK. m. 228) aksine kumar oynamak diye bir suç yoktur. Dolayısıyla İsviçre'de, kumar borcuna yakıştırılan eksik borç mülhazası, İsviçre hukuk sisteminde, iç ahengi bozmamaktadır. İsviçre'de kumarın eksik borç olarak düzenlenmesi isabetlidir": Tüzüner, s. 267.

⁹⁷ Birleşik Krallık, Kumar Kanunu'na ilişkin açıklamalar ve konuya ilişkin ceza hukuku değerlendirmeleri için ayrıca bkz. Cumhuriyet Şahin / Ali Şahin Kılıç: "Legal Matters Related To Criminal Theory In The Context Of Criminal Liability Of Betting And Games Of Chance", Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu - Tebliğler, Editörler: İzzet Özgenç / Cumhuriyet Şahin / Faruk Turhan, 1. Bası, 2020, s. 1656.

çalışmamızda Türk hukuku açısından eleştirdiğimiz çelişkili yapı İsviçre borçlar hukukuna eklemeler yapılarak, bu yönden de İsviçre Federal Kumar Yasası'na uyumlu hale getirilmiştir. Türk hukukunda ayrı bir kumar yasası olmadığı gibi kumara izin veren Turizmi Teşvik Kanunu'ndaki hükümler de yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sebeple kanun koyucunun hiçbir yasal düzenleme yapmayı tercih ederek "sessiz kalması" durumu da yoktur. Çünkü mevcut haliyle Türk hukukunda yasaklara rağmen, bu yasakların olmadığı, serbestinin olduğu, özel kumar yasalarının olduğu ülke İsviçre'nin Borçlar Hukuku hükümleri TBK'ya diğer hükümlerle birlikte alınmıştır⁹⁸.

Uluslararası alanda da kumar ile ilgili de ciddi takipler yapılmaktadır. Çünkü kumar aynı zamanda gerek ulusal gerekse uluslararası bağlantılar sayesinde farklı şekillerde para aklama yöntemleri arasında belirtilmektedir⁹⁹.

Kumar, ceza hukuku ve ahlak ilişkisi de ayrıca doktrinde tartışılmıştır¹⁰⁰. "Kanun koyucu, kumarın bu zararlarının önüne geçebilmek ve genel ahlaki koruyabilmek için 5326 sayılı Kabahatler Kanunu m. 34'te kumar oynama fiiline kabahat olarak yer vermiş; kumar oynanması için yer ve imkân sağlamanın yarattığı tehlikenin daha fazla haksızlık içermesi sebebiyle ise bu fiilleri 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 228'de suç olarak düzenlemiştir"¹⁰¹ denilerek her iki yasaklayıcı hükümlerin temel gerekçeleri belirtilmiştir. Özellikle ahlak kurallarının hukuka dayatma yapmaması gerektiği noktasında birleşen bu görüşlerin temelinde örnek olarak Türk ceza hukukunda düzenleme

⁹⁸ Türk Borçlar Kanunu ve TCK hükümleri açısından kumar ve bahis konusundaki disiplinler arası çelişkiyi daha iyi anlatabilmek adına örneğimizi evlilik hukukundan vermek belki daha doğru olacaktır. Örneğin Türk Ceza Kanunu'na göre emredici hükümlerle, 14 yaşındaki bir çocukla cinsel ilişkiye girmenin –rıza ile olsa dahi- suç ve ceza ile yaptırıma bağlanmış olmasına karşın aynı kişiyle yapılacak evlilik için TMK, "böyle bir evlilik yapılamaz ama her ne şekilde yapılmışsa butlan iddiasıyla dava açılmaz" hükmünün yer alması gibidir. TCK'daki açık yasaklayıcı hükme karşılık TBK'da dolaylı olarak serbesti tanıyan hükmün varlığını tartışmamak nasıl kendi içerisinde çelişkili ise ceza hukuku ile TBK'daki kumar hükümleri de benzer şekilde değerlendirilmelidir. Bu örnek kendi içerisinde ne kadar çelişkili ise aslında TCK ve TBK hükümleri açısından kumar ve bahse ilişkin hükümler için de -tekrar belirtelim- "mevcut düzenlemeler ışığında" kanaatimizce bu çelişkinin işbu çalışma ile dile getirilmesi ve çözüm bulunması önerilmektedir.

⁹⁹ Ingo Fiedler, "Online Gambling as a Game Changer to Money Laundering?" SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.2261266, 2013, s. 82.

¹⁰⁰ "Buna karşın kumar oynamanın hukuka aykırı bir fiil sayılarak kabahat şeklinde düzenlenmesini yerinde bulmadığımızı belirtmek isteriz. Nitekim birey, başkalarına doğrudan bir zarar vermeksizin kendi hayatına ve tercihlerine ilişkin olarak yaşamını yönlendirebilir" şeklindeki görüş ve detayları için ayrıca bkz. Karakehya, s. 703.

¹⁰¹ Babayigit, s. 284.

alanı bulmuş olan kumar Kabahatler Kanunu'ndaki kumar oynamaya ilişkin hükümler gösterilmektedir. Ayrı ve monografik bir çalışma niteliğinde olduğu için bu tartışmaların detaylarına girilmemiş konu TBK anlamında sonuçlandırılmaya çalışılmıştır¹⁰².

IV. İSVİÇRE HUKUKUNDA DÜZENLEMELER

İsviçre'de kumar ve bahisle ilgili düzenlemelerin halk tarafından kabul edilmesi sürecinde ciddi fikir ayrılıkları olduğu için elektronik referanduma gidilmiş ve farklı kantonlarda farklılıklar göstermesine karşın¹⁰³ genel olarak %72,9 gibi yüksek bir oranda çoğunluğun kabul etmesi üzerine bugün İsviçre'de kumar ve bahse ilişkin hükümler ayrı ve özel bir kanun olarak 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren¹⁰⁴ yürürlüğe girmiştir¹⁰⁵.

A. Genel Olarak

Türk borçlar hukuku sisteminin temellerini İsviçre hukuk sistemi oluşturduğu için bu çalışma açısından İsviçre'deki düzenlemeler önem arz etmektedir. Türk borçlar hukukunda olduğu gibi İsviçre hukuk sisteminde de tamamlayıcı hukuk kuralları yanında emredici hukuk kurallarıyla da desteklenmiş bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı, İsviçre'de hem ülke genelini etkileyecek şekilde, federal hem de her bir kanton açısından farklılık gösterebilecek bir biçimde, kantonal kamu hukuku kaynaklarında emredici hukuk kuralları niteliği taşıyan hükümler bulunmaktadır¹⁰⁶.

B. İsviçre Borçlar Kanunu art. 515a Hükümü

İsviçre Borçlar Kanunu'nun 21. bölüm başlığı TBK hükümlerine mehaz teşkil edecek şekilde "*Kumar ve Bahis*¹⁰⁷" olarak düzenlenmiş ve 513.

¹⁰² Kumar, ahlak kuralları, ceza hukuku değerlendirmeleri için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1487 ve devamı.

¹⁰³ İsviçre'deki elektronik referandumda katılım oranı çok düşük olmasına karşın (%34,52), katılanların büyük çoğunluğu (%72,9'u) "evet" oyu kullanmıştır. Federal Kumar Yasası (Bundesgesetz über Geldspiele [Federal Act on Gambling/Gambling Act], kısaca BGS). Sonuçlar için bkz. <<https://www.bk.admin.ch/ch/d/pore/va/20180610/det619.html>>, Erişim Tarihi 17 Kasım 2023.

¹⁰⁴ Bundesgesetz über Geldspiele (Geldspielgesetz, BGS), Karar Tarihi: 29 Eylül 2017, Referandum Tarihi: 10 Haziran 2018, Yürürlük Tarihi: 1 Ocak 2019). Federal Kumar Yasası için bkz. <<https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2018/795/de>> Erişim Tarihi 6 Ekim 2023.

¹⁰⁵ İsviçre Federal Kumar Yasası ve Kantonlarda kabul edilme oranları hakkında bilgi için ayrıca bkz. <<https://www.admin.ch/gov/de/start/dokumentation/abstimmungen/20180610/Geldspielgesetz.html>> Erişim Tarihi 12 Kasım 2023.

¹⁰⁶ Kaşak, s. 276.

¹⁰⁷ Einundzwanzigster Titel: "*Spiel und Wette*"

maddeden itibaren TBK'daki hükümlere benzer hükümler düzenlenmiştir¹⁰⁸. 513, 514 ve 515. maddeler ise fıkra sayıları ve içeriklerine kadar TBK hükümleriyle aynı olan OR'nin ilgili maddelerinin ardından çalışmamız açısından önem arzeden 515a madde hükmü yer almaktadır¹⁰⁹. Madde başlığı "*Kumarhanelerde Kumar Oynamak, Kumarhanelerden Kredi Almak*" olarak düzenlenen¹¹⁰ hükümde: "*Kumarhanelerde kumar oynamak, kumarhanenin yetkili makam tarafından yetkilendirilmiş olması şartıyla, dava edilebilir taleplere yol açar*"¹¹¹. Görüleceği üzere OR, burada açıkça genel hükmü art. 513'ten (dava ve takip edilemezlik ilkesinden) ayrılarak, yetkili makamlarca onaylanmış olmak kaydıyla kumarhanelerde oynanan kumarlardan tam borç doğacağını belirtmektedir. Halbuki daha önce de belirttiğimiz üzere Türk hukuku açısından "*.. kumar ve bahis borçlusunu, ilke olarak tam bir borç altına girmedeği gibi, alacaklısı da tam bir alacak hakkı kazanmaz*¹¹²".

Çalışmamız açısından bu düzenlemenin önemi şurada yatmaktadır, zaten İsviçre ceza hukuku açısından suç olmayan kumar hükümleri aşağıda anılan özel kanunla desteklenmiş ve hemen ardından OR'ye ilgili hükümler işlenerek disiplinler arası uyum sağlanmıştır.

C. İsviçre Federal Kumar Yasası

Kumar ve bahis incelemesi sürecinde İsviçre hukuk sistemi ile ilgili bilgi paylaşımı da yapılan çalışmaların neredeyse çoğunda, İsviçre Federal Kumar Yasası hakkında bilgi olmadığı görülecektir. Bu sebeple çalışmamız sadece

¹⁰⁸ İsviçre Borçlar Kanunu'nun ilgili maddeleri, TBK hükümleri ile aynı yönde olduğu ve çalışmamızın eleştirel boyutu ile ilgili olmadığı için ve tekrara yol açmamak adına ayrıca incelenmemiştir.

¹⁰⁹ Tüzüner de haklı olarak bu eklemeyi ve Türk ve İsviçre hukuk sistemlerindeki farklılıkları dile getirmiş ve şu detayları çalışmasına eklemiştir: "*Türk Borçlar Kanunu'nun 591'inci maddesinin 4'üncü fıkrası, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 502'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına; 604-606 hükümleri ise, 513-515 hükümlerine tekabül etmektedir (TBK. m. 591/4, 604-606; İBK. m. 502/4, 513-515). İki kanun arasındaki fark, kumarhaneler (les maisons de jeu) hakkındaki hükümde ortaya çıkmaktadır (İBK. m. 515/a). 1 Nisan 2000 tarihinden itibaren yürürlükte olan 515/a hükmüne göre, "Yetkili makam tarafından izinli olan bir kumarhanenin içinde döndüğü sürece, kumarhane içinde oynanan kumarlar (şans oyunları; les jeux de hasard) alacak hakkı bahşeder (donnent droit de créance)". Görüldüğü üzere, artık bu hükümde, kumar borcu, alışılmış niteliğini terk etmekte; eksik borç şeklinde değil; tam borç olarak düzenlenmektedir": Tüzüner, s. 267.*

¹¹⁰ Almanca metni ile "*Spiel in Spielbanken, Darlehen von Spielbanken*"

¹¹¹ "*Aus Glücksspielen in Spielbanken entstehen klagbare Forderungen, sofern die Spielbank von der zuständigen Behörde genehmigt wurde*" OR art. 515a.

¹¹² Karlı, s. 136; Eren, Özel, s. 815.

İsviçre hukukunu incelemek olmadığı için her ne kadar bizler de konunun detaylarına inmeyecek olsak da sonuç kısmında ulaşacağımız neticeyi etkiliyor olması dolayısıyla bu başlık ve OR art. 515a hükümlerinin en azından ana başlıklarıyla bilgilendirilmesi, ardından gerekli değerlendirmelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Henüz yeni tarihli sayılabilecek 2019 yürürlük tarihli İsviçre Federal Kumar Yasası (Bundesgesetz über Geldspiele, BGS)¹¹³ incelendiğinde yasanın sadece mali sebeplerle kabul edilmediği, sosyal yönü ile de toplumun değişimini tamamen yasaklamak yerine olumluya çevirebilecek hedefler taşıyarak hazırlandığı, ilgili hükümlerin incelenmesinden anlaşılacaktır (BGS Art. 1/I). Özellikle kara para aklamanın önüne geçilmesine¹¹⁴, oyuncuları aşırı kumar etkisinden korumaya¹¹⁵, küçüklerin korunmasına^{116,117}, kumar sektöründeki bazı kişilerin eğitim ve ileri eğitime¹¹⁸ yön verilmesi amacıyla ayrı çalışmaların konusu olabilecek birçok hüküm barındırdığı gibi elde edilen kazancın kullanılmasında kazanç kaynağı ile kullanılacak alanlar farklı noktalardan belirlenerek sosyal devlet ilkesi de perçinlenmek istenmiştir. Bu noktada belki de en belirgin düzenleme, elde edilecek gelirlerin tamamen şeffaf bir biçimde “hayır” amaçlı ve “... yaşlılık, ölüm ve sakatlık sigortası...” için kullanılacağını hüküm altına alan düzenlemelerdir¹¹⁹.

İsviçre Federal Kumar yasasının özellikle 2. maddesinin neredeyse tamamı kumara ilişkin hükümlerin yasalaşmasının sosyal amaçlı olduğunu

¹¹³ Bundesgesetz über Geldspiele, 29.09.2017, Yürürlük: 01.01.2019. Almanca tam metin için bknz.: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2018/795/de>, Erişim Tarihi 12 Kasım 2023.

¹¹⁴ BGS Artikel (Madde, Art. Olarak kısaltılacaktır). 67-70.

¹¹⁵ Kumar bağımlılığının önüne geçilmesi adına alınacak tedbirler detaylı bir biçimde BGS Art. 71 vd. hükümlerde düzenleme altına alınmıştır. Bu noktada özellikle, büyük kumar oyunlarında küçüklerin korunması hedeflenmiş, kumarhaneler ve çevrimiçi kumar oyunlarında küçüklerin korunması esas alınmıştır. Kantonların yaş sınırının farklı olabileceği kabul edilmekle birlikte 16 yaş altı ve üzeri olmak üzere temel yaş esası belirlenmiştir bknz. BGS Art. 72/I ve II

¹¹⁶ BGS Art. 72.

¹¹⁷ Bölüm 6 ve Bölüm 7 arasında BGS’de 14 madde halinde oyuncuları kumarın olumsuz etkilerinden korumak adına hükümler düzenlenmiş, sonraki 7. Bölümde de kısıtlamaya ilişkin hükümler düzenlenmiştir (Bknz. BGS Art. 86 vd).

¹¹⁸ BGS Art. 83.

¹¹⁹ Nitekim BSG Art. 2/I/C bendinde “hayır” amaçlı, D bendinde ise “... yaşlılık, ölüm ve sakatlık sigortası” için kullanılacağı belirtilmektedir.

çok açık bir biçimde hissettirmektedir¹²⁰. Kanun’un amacı “Amaç (Zweck)” başlığıyla belirtilmiştir¹²¹.

İsviçre Ceza Kanunu’nda¹²² -çalışmamız kapsamında incelenen kumar, bahis, piyango ve diğer şans oyunlarına ilişkin kavramlar- TCK’dan farklı olarak hiçbir suç fiiline esas teşkil etmemektedir¹²³. Bu çalışmamızın neredeyse özünü teşkil edecek başlıklardan birisi de burada değümlenmektedir. Şöyle ki Türk Ceza Kanunu’nda “suç”, Kabahatler Kanunu’nda “kabahat” olarak belirlenmiş kumarla ilgili hükümler var iken TBK’da bunlara ilişkin düzenlemelerin nihayetinde eksik borç olarak dahi kabul ediliyor olması¹²⁴ hukuk düzeni içerisindeki çelişkinin açık bir göstergesidir. Şöyle ki İsviçre hukukunda bu borçların eksik borç olarak düzenlenmiş olması, İsviçre ceza hukukunda bu fiillerin suç olmaması dolayısıyla anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, Türk hukuku açısından bakıldığında emredici hukuk kuralları ve ceza hukuku normları ile yasaklanmış bir fiilden eksik de olsa bir borcun doğmuyor olması gerekir¹²⁵.

¹²⁰ BGS Art. 2 Zweck:

“Dieses Gesetz bezweckt, dass:

a. die Bevölkerung angemessen vor den Gefahren geschützt wird, die von den Geldspielen ausgehen;

b. Geldspiele sicher und auf transparente Weise durchgeführt werden;

c. die Reingewinne aus den Grossspielen, ausgenommen die Reingewinne aus den Geschicklichkeitsspielen, und die Reingewinne eines bestimmten Teils der Kleinspiele vollumfänglich und in transparenter Weise für gemeinnützige Zwecke verwendet werden;

d. ein Teil der Bruttospielerträge der Spielbanken zugunsten der Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenversicherung verwendet wird”, <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2018/795/de>. Erişim Tarihi: 30 Ekim 2023.

¹²¹ Türkçe çevirisi şu şekilde belirtilebilir: “Bu yasanın amacı şunlardır:

a. Kumarın yol açtığı tehlikelerden toplumun yeterince korunması;

b. Kumarın güvenli ve şeffaf bir şekilde oynanması ;

c. Beceri oyunlarından elde edilen net kazançlar hariç, büyük oyunlardan elde edilen net kazançlar ile küçük oyunların belirli bir kısmından elde edilen net kazançlar, tamamen ve şeffaf bir şekilde hayır amaçlı olarak kullanılması;

d. Kumarhanelerin brüt oyun gelirinin bir kısmının yaşlılık, ölüm ve sakatlık sigortası için kullanılması”

¹²² Schweizerisches Strafgesetzbuch, 21 Aralık 1937 Karar, 1 Ocak 1942 yürürlük tarihli İsviçre Ceza Kanunu.

¹²³ İsviçre Ceza Kanunu’nda düzenlemeler hakkında bknz. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2023.

¹²⁴ Yavuz, s. 719.

¹²⁵ Benzer yönde bknz. Tüzüner, s. 267 ve 268’deki değerlendirmeler.

Bu başlık altında son olarak Türk Borçlar Kanunu m. 606/III hükmüne değinmek gerekir. Buna göre: “*Yabancı ülkelerde kendi kurallarına uygun olarak düzenlenen piyango ve diğer şans oyunları, Türkiye’de yetkili makamlarca bunlara ait biletlerin satılmasına izin verilmiş olmadıkça, yasal korumadan yararlanamazlar*”. Şu halde özellikle İsviçre Hukukunun Türk hukukuna uyarlanması açısından düşünüldüğünde, İsviçre hukukunda ayrı bir Federal Kumar Yasası ile korunan piyango ve diğer şans oyunları, Türk hukuku açısından yabancı ülkelerin kendi kurallarına uygun olarak düzenlenmiş olsalar dahi Türk makamlarınca izin verilmedikçe yasal korumadan yararlanamayacakları açıktır. TBK’da her ne kadar kumar ve bahis için benzer ve açık bir hüküm bulunmasa da aynı hükümlerin geçerli olduğu kabul etmek gerektiği kanaatindeyiz.

Kumar ve kumarhanelere ilişkin neredeyse en ince detayına kadar düzenlemelerin yapıldığı; ayrı bir makale değil kitap olarak dahi incelenmesi gereken ve 146 maddeden oluşan BGS ile ilgili temel olarak bunlara değinmekle yetineceğiz. Çalışmamız açısından önemini yani İsviçre’de kumar ve kumarhanelerin bağımsız bir mevzuatla düzenlendiğini, buna ilişkin bırakın yasaklayıcı hükümlerin varlığını tam tersine izin veren hükümlerin yer aldığı ve İsviçre hukuk sisteminin bu temel üzerine oluşturulduğunu belirttik. Türk hukukunda böylesine izin verici düzenlemeler olmamasına karşın TBK hükmü ile eksik borç niteliğinin ve diğer eleştirdiğimiz hükümlerin çeliştiğini bir kez daha vurgulayarak diğer başlıklara geçeceğiz.

V. TÜRK BORÇLAR KANUNU HÜKÜMLERİNİN İSVİÇRE HUKUKU VE TÜRK CEZA HUKUKU NORMLARI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER

A. Genel Olarak

Kumar ve bahisten doğan borçlar, TBK’da düzenlenmiş olan sözleşmelerin farklı ayrımları düşünüldüğünde talih ve tesadüfe bağlı sözleşmeler başlığı altında incelenmektedir¹²⁶, ¹²⁷. Her ne kadar TBK böylesine bir ayırım yapmamış olsa da farklı nitelikteki sözleşmeler edim kriterlerine göre doktrinde farklı ayrımlara tabi tutulmaktadır¹²⁸.

¹²⁶ Eren, *Özel*, s. 22.

¹²⁷ Kumar ve bahsin, talihe bağlı sözleşmeler tasnifine tabi tutulmasını eleştiren görüşler için bkz. Tüzüner, s. 266.

¹²⁸ Sözleşmelerin farklı kriterlere göre ayırımı için ayrıca bkz. Eren, *Özel*, s. 21.

B. Sözleşme Özgürlüğü ve Sınırları Açısından Değerlendirme

Her ne kadar gerek TBK gerekse OR’de içerik özgürlüğü hükme bağlanmış haliyle¹²⁹ sözleşme özgürlüğü kavramı¹³⁰, tarafların kendi hukuk alanları içerisinde özgürce hukuki ilişkiye girmelerini ifade eden bu özgürlük ile herşeyden önce tarafların sözleşme yapıp yapmama özgürlüğü yanında kiminle ve hangi esaslarda sözleşme yapacağına ancak tarafların karar vereceği kabul edilmektedir¹³¹. Kural olarak tarafların karşılıklı irade açıklamaları (öneri, kabul) ile kurulan iki taraflı hukuki işlemlerin (sözleşmelerin) geçerli olabilmesi için kimi zaman geçerlilik şartları da gerekmektedir. Ehliyet, şekil, irade uyumsuzlukları gibi başlıklar yanında elbette sözleşme özgürlüğünün temel sınırlarını TBK m. 27 hükmü de çizmektedir¹³².

Özellikle “*kanunun emredici hükümlerine aykırılık*¹³³”, sözleşme özgürlüğüne getirilmiş en önemli sınırlamalardan birisidir¹³⁴. Bu noktada çalışma konumuz ile önem arzeden başlık burada çakışmaktadır. Çünkü TBK m. 27 hükmüne tabi bir sözleşmenin yaptırımını “*kesin hükümsüzlük*”¹³⁵ niteliğini taşımaktadır¹³⁶, ¹³⁷. Halbuki kumar ve bahisten doğan borçlar adından da anlaşılacağı üzere “*borç*” olarak mevcut hukuk sistemimiz tarafından

¹²⁹ Kaşak, s. 55.

¹³⁰ Max Fischer, *Der Begriff der Vertragsfreiheit*, Aarau 1952, s. 45; Wolfgang Wendrich, *Disharmonie zwischen den Nichtigkeiten des Vertrags nach Art. 20 OR und Art. 26 des Bundesgesetzes über den Erwerb von Grundstücken durch Personen im Ausland*, Zürich 1990, s. 5 ve karşılaştırınız Karl Oftinger, *Die Vertragsfreiheit, Juristengenerationen und ihr zeitgeist*, Zürich 1991, s. 291 (Kaşak, dn. 192’den alıntı ile)

¹³¹ Eren, *Özel*, s. 18.

¹³² Derya Ateş / Gülin Süleymanlar, “Sözleşmelerde Amaç Ve Genel Ahlakı Aykırılık Değerlendirmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (4), 2022, s. 1620.

¹³³ 6098 Sayılı TBK öncesi EBK hükümlerinde geçen “*gayri muhik*” (*hukuka aykırılık*) kavramı ve TBK’da kullanılan “*kanunun emredici hükümleri*” nin detaylı incelemesi bkz. Kaşak, s. 87 – 95. Nitekim TBK’nın farklı hükümlerinde halen “*hukuka aykırılık*” kavramı kullanılmaktadır.

¹³⁴ Kaşak, s. 2.

¹³⁵ İhsan Erdoğan, *Hukuka Giriş*, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 43.

¹³⁶ Kesin hükümsüzlük, kanunun emredici hükümlerine aykırılığın farklı sonuçları olsa da, bilinen en temel yaptırımıdır. Çalışmanın kapsamı açısından bu konunun detaylarına inilmeyecektir ancak konuyla ilgili monografik çalışmadaki başlık ve detaylar için ayrıca bkz. Kaşak, s. 367 – 460.

¹³⁷ “*Eksik borç olarak düzenlenmesi bakımından kumarın, toptan yasaklanması ya da ahlak ve adaba aykırılığı sebebiyle batıl sayılması gereken bir olgu olarak görülmediği belirtilmektedir*” yönündeki görüş için bkz. : Hatipoğlu Sayın, s. 1491.

kabul edilmekte ancak “*eksik borç*” olduğu¹³⁸ belirtilmektedir¹³⁹. Eğer değerlendirmeler sonrası emredici kamu hukuku kurallarıyla yasaklanmış olan kumar oynama ve oynatma fiilleri, özel hukuk anlamında da TBK m. 27 hükmüne dahil olduğu kabul edilirse bu çalışmamızda ulaşılmak istenen sonuca ulaşılarak kumar ve bahisten doğan borçların, yeni düzenlemeler yapılmadığı sürece, “*mevcut mevzuat çerçevesinde*” kesin olarak hükümsüz olması gerektiği savunulabilecektir¹⁴⁰.

C. Ahlak Kurallarına Aykırılığa Bağlanan Sonuçlar Bakımından Değerlendirme

Toplumsal düzen kuralları arasında yer alan ahlak kuralları belki de bu alanda en çok monografik çalışmaya konu olmuş kurallardır. Toplum ve bireye yön vermesi bakımından farklı çalışmalarda ahlak kuralları değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise ahlak kuralları sadece konumuz bağlamında değerlendirilecektir. Eren, kumar ve bahisten doğan borçların niteliğini açıklarken “*Kanun koyucu, kumar ve bahisten doğan borçların varlığını hoş karşılamadığı için, borcun bu niteliği bir itiraz sebebi olup, bunu borçlu ileri sürebileceği gibi, hakim de dosyadaki bilgilerden gördüğü takdirde re’sen gözönüne almak zorundadır*”¹⁴¹ ¹⁴². Nitekim doktrinde kumar ve bahis oyunları ile ilgi olarak “... *malvarlıklarının ekonomik yönden makul olmayan ve yararsız şekilde el değiştirmesi sonucunu getirmekte ve kazanan*

¹³⁸ YHGK., E. 2010/6 K. 2010/36 T. 27.01.2010:

<<https://proxy.hacibayram.edu.tr:2671/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2010-19-6-k-2010-36-t-27-01-2010>>. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2023. Yargıtay bu kararında kumar ve bahse ilişkin birçok konuda açıklama ve kabullerde bulunmuştur.

¹³⁹ İpek Yücer, “Yenileme (Tecdit)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 2007, s. 240; Bilge, s. 11; Karlı, s. 59 ve 128; Tüzüner, s. 250.

¹⁴⁰ Benzer yönde görüş için bkz. Tüzüner, s. 261: “*Kumar ve bahisten doğan borcun, eksik borç yerine, hükümsüz olarak nitelendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sorunun çözümü, kumar ve bahsin, ahlâka, kamu düzenine ve/veya emredici hukuk kurallarına aykırı olup olmadığı noktasında gizlidir. Eğer kumarın, ahlâka, kamu düzenine ve/veya emredici hukuk kuralına aykırı olduğu sonucuna ulaşılabılırsa, de lege ferenda kumar ve bahisten doğan borçların eksik borç olarak düzenlenmesinin yerinde olmadığı; eksik borç düzenlemesinin kaldırılması gerektiği; yeni düzenlemede, idarî izinle işleyen piyango haricinde, kumar ve bahis borcunun, Türk Borçlar Kanunu’nun 27’inci maddesinin emrine uygun olarak hükümsüz sayılması gerektiği iddia edilebilir*”.

¹⁴¹ Ateş / Süleymanlar, s. 1644; Eren, Özel, N. 2782; Karlı, s. 137; Şahan, s. 405.

¹⁴² Claire Huguenin, *Obligationenrecht Allbemeiner und Besonderer Teil*, Zürich / Basel / Genf 2007, N. 3621; Tercier / Favre / Kamerzin, *Les Contrats Speciaux*, ed. 4, Geneve / Zurich / Bale, 2009, N. 7241; (Eren, Özel, s. 817, dn. 20 atfi ile); Karlı, s. 138.

*oyuncu da ahlaken açıklaması güç bir menfaat elde etmektedir*¹⁴³ ifadesi kullanılmaktadır.

Ateş, “... *Kumar ve bahisle ilgili BK m.605 hükmü ile kanun koyucu temel ilişkideki bozukluğun soyut alacağa da geçmesini kabul etmiştir. Zira hüküm gereği, hâkim soyut borç ikrarıyla ilgili alacağın kumar ya da bahis borcundan doğduğunu gördüğünde bunu re’sen göz önünde bulundurmamak zorundadır. O halde bu düzenleme, daha ağır bir nitelik taşıyan “genel ahlaka aykırı borçlar” yönünden de evleviyetle (a fortiori) uygulanmalıdır. Bu nedenle eğer temel ilişki genel ahlâka aykırı ise, soyut alacak da batıldır*” demektedir¹⁴⁴.

Karlı, “*Kumar ve bahis, kişiler arasında ekonomik açıdan olağan kabul edilemeyecek derecede malvarlığı değerlerinin kayıplarını doğurduğu, kaybeden taraf için mutsuz ve kazanan taraf için özellikle ahlaki açıdan onaylanamayacak kazanç sağladığı için kanun tarafından hukuki himayeden yoksun bırakılmıştır*” ifadesini kullanmaktadır¹⁴⁵.

Kumar ve bahis borçlarının devlet tarafından hüküm altına alınmış olmasını doktrinde yapılan genelevlere ilişkin düzenleme tartışması ile birlikte değerlendirmek, çalışmamızda yaptığımız eleştirimizin daha net anlaşılmasına sebebiyet verebilecektir¹⁴⁶.

¹⁴³ Von Tuhr / Siegart, *Obligationenrecht* § 2 VII (Cansel / Özel dn. 175 atfi ile); Cansel / Özel, s. 89.

¹⁴⁴ Ateş / Süleymanlar, s. 1644; “*Genel Ahlak*” ve “*Toplumsal Ahlak*” kavramlarının özellikle hukuk felsefesi açısından içeriği hakkında monografik çalışma için ayrıca bkz. Hatipoğlu Aydın, 1482 vd ve 1494.

¹⁴⁵ Karlı, s. 135, 136; benzer şekilde bkz. Önay, s. 86.

¹⁴⁶ “*Tarafların dolaylı amaçları bu yönde olmak kaydıyla, yetkili organlardan gerekli izinler alınmadan genelev olarak işletilmek üzere yapılan satım ya da kira sözleşmeleri de geçersiz olmalıdır. Bu konuda doktrinde de çok tartışılan Yargıtay’ın 1948 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında “genelev olarak kullanılmak üzere taşınmaz kiralınması yönündeki sözleşmelerin, hükümetten bu yönde bir izin alınmışsa geçerli aksi halde genel ahlâka aykırılık sebebiyle geçersiz olacağı” ifade edilmektedir. Doktrinde kimi yazarlar tarafından savunulan bu karar genel olarak eleştiri bulmuştur. Bizce de genelev işletilmesi, devletin izin ve denetimi altında yapılırsa dahi; bu izin ortaya çıkan faaliyetin genel ahlâka aykırı niteliğini ortadan kaldıramaz. Çünkü toplumumuzdaki kamusal vicdan yönünden genelev faaliyetleri her zaman genel ahlâka aykırı bir yön içerirler. Devlet tarafından verilen bu izin olsa olsa kamusal yetkilerin kontrolünü sağlamak amacıyla dayanabilir yoksa izinle bir davranışın artık kamusal vicdandaki rahatsızlığı ortadan kaldıracığı düşünülemez. Sonuç olarak toplumda ortaya çıkan bir davranış ya genel ahlâka aykırıdır ya da değildir! Devlet genelevlere ilişkin yasal düzenlemeleri yaparken, genel sağlığı korumak, toplumda fuhuşu sınırlamak ve kontrol altında tutmak istemektedir. Bu anlamda bizce de yasal düzenlemelerin*

Bizatihi Kat Mülkiyeti Kanunu (KMK) dahi bu konuda “ahlak ve adaba aykırı” tanımını kullanmaktadır. Nitekim KMK m. 25 / III / c bendine göre: “*Kendi bağımsız bölümünü randevu evi veya kumarhane veya benzeri yer olarak kullanmak suretiyle ahlak ve adaba aykırı harekette bulunması*” halinde bu yapılan Kanun’daki tanımlama ile “*çekilmezlik*” kabul edilmekte ve her halde bu durumda çekilmezliğin oluştuğu belirtilmektedir. Görüldüğü üzere Kanun Koyucu, bizatihi kendisi “*kumarhane veya benzeri yer*”i, “*randevu evi*” ile aynı başlık altında değerlendirmektedir. Burada çalışmamız açısından dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise yerlerin kullanılması “*ahlak ve adaba aykırı hareket*” olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın Önay, “*...Kumar ve bahis borçlarında olduğu gibi, bu ihtimalde de diğer eksik borçlardan farklı bir sonuca varılmasının sebebi, bu alacakların TBK 27 anlamında ahlaka aykırı olmasa da, ahlaki değerleri zedeler nitelikte olmasıdır. Kanun koyucu bu sebeple, bu alacakların dava edilebilirliğini emredici düzenlemelerle bertaraf etmiştir*” demektedir.

Toplumlarda hangi davranışların ahlak kurallarına aykırılık teşkil ettiği her topluma, toplumdaki fertlere¹⁴⁷ göre ve o topluma yön veren siyasi iradeye göre elbette değişkenlik gösterecektir. Bunun tipik örneği bir ülkede silahlanma temel hak ve hürriyetler arasında değerlendirilirken bir başka ülkede silahlanma ciddi cezai yaptırımlara bağlanmış olabilir. Benzer şekilde, kumar ilişkileri kimi toplumda hayatın olağan akışı olarak görülebilirken kimi toplumda sert tepkilere yol açabilir. Türk pozitif hukuku anlamında bakıldığında daha önce de belirttiğimiz üzere görülen o ki mevcut TBK hükümleri hariç kumar ilişkisini tasvip etmemekte, yasaklamaktadır. TBK ise bu noktada, kumar ve bahis sözleşmelerini geçersiz ya da hukuka aykırı olarak değerlendirmemiş ve -eksik de olsa- bu sözleşmelerden borç doğmasına imkan sağlanmıştır¹⁴⁸.

Kumarın ahlak kurallarına aykırı olup olmadığını Türk hukuku açısından değerlendirmek elbette subjektif bir değerlendirme olmamalıdır. Aksi halde bir hakim için kumar oynamak/oyunatmak ahlak kurallarına aykırılık teşkil

varlığı davranışın genel ahlaka aykırılığını ortadan kaldırmak yönünde bir ispat aracı gibi değerlendirilemez. Nitekim Yargıtay da daha ileri tarihli kararlarında, isabetli olarak bu hususa değinmiş ancak yeni bir İçtihadı Birleştirme Kararına konu yapılmamıştır” doktrinde söz konusu tartışmalar ve kaynakça için ayrıca bkz Ateş / Süleymanlar, s. 1637 – 1639. Nitekim paragrafın devamında da belirtildiği üzere, Kat Mülkiyet Kanunu bizatihi kendisi de randevu evi ve kumarhane ve benzeri yerleri aynı kategoriye sokmuştur.

¹⁴⁷ “*Kumar, esasen bireysel ahlak alanında sayılabilecek bir olgudur*” görüşü için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1479.

¹⁴⁸ Özbilen, s. 407.

etmez iken bir başka hakimin kanaati tam aksi yönde olabilir. Bu sebeple, hakimin esas alması gereken ahlak kuralları, toplumun benimsediği bir biçimde genel ahlak kuralları olmalıdır. Elbette ahlak kuralları öncesinde ve TBK m. 27 genel hükmü bağlamında bir ilişkiye pozitif hukuk sistemi özel bir hüküm belirlemiş ise o hükmün öncelikle uygulanması gerekir¹⁴⁹. Hatta, hukuk felsefesi anlamında doktrinde ahlak kurallarının hukuk kurallarını etkilemesi ile “*dayatma*” yapması tartışılmıştır¹⁵⁰. Ahlak kurallarına aykırı olan herşey hukuk kurallarına da aykırı olması kabul edilirse her ahlak kuralı bir hukuk kuralına dönüşecek ve ahlak kuralları ile hukuk kuralları tek bir kural niteliği kazanacaktır. Ancak, çalışmamız açısından değerlendirildiğinde zaten hukuk sistemimizdeki bu çelişkinin giderilmesine yönelik “*olması gereken hukuk*” önerileri dile getirilmiş ve bu çalışmayla Türk hukuk sistemi içerisindeki bu çelişkinin -ahlak kurallarıyla da desteklenerek- giderilmesi amaçlanmıştır¹⁵¹.

D. Kumar ve Bahis Borçlarının Eksik Borç Niteliği

Türk Borçlar Kanunu, m. 604/I hükmü açıkça, “*Kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz*” demektedir¹⁵². Bu açık hüküm karşısında doktrinde de kumar ve bahis ilişkisi sonrası ortaya çıkan borcun “*eksik borç*” niteliğinde olduğu doktrinde neredeyse tartışmasız olarak kabul edilmektedir^{153, 154}. Öylesine ki eksik borçlara örnek verilirken

¹⁴⁹ Ateş / Süleymanlar, s. 1646, 1647.

¹⁵⁰ Hatipoğlu Aydın, s. 1483 ve 1484.

¹⁵¹ Ahlaka aykırılığın hukuk kurallarına dayatma yapmasını, Kabahatler Kanunu’ndaki düzenleme ile anlatım ve aslında bir bakıma bu çalışma açısından bir bakıma karşı görüş için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1484: “*Hukukun ahlaka aykırılığı cezalandırılması, ‘ahlakın hukuki dayatımı’ şeklinde formüle edilir. Ahlak alanındaki değerlerin hukuka dayatımı üç şekilde gerçekleşebilir. İlk olarak, insanların hukukun emrettiğini ya da yasakladığını yapmaları ya da yapmaktan kaçınmaları, hukuki cezalandırma tehdidi ile sağlanır. İkincisi, hukuku ihlal etmiş olanların cezalandırılmasıdır. Ayrıca, hukuka itaatsizliği imkansız kılan ya da güç koşullara bağlayan ve böylece onu cezalandırmak yerine önleyen tedbirlerin alınması yoluyla hukuki güç kullanımı gerçekleşebilir. Kabahatler Kanunundaki kumar düzenlemesi ve ‘yasadıışı bahis’ fiiline uygulanan yaptırımlarda, kumar bağlamında belirli bir ahlaki anlayışın hukuka dayatılmasından söz edilebilir*”.

¹⁵² Önay, s. 86.

¹⁵³ Konuyla ilgili yazılmış neredeyse bütün kaynaklarda kumar ve bahisten doğan borçların eksik borç niteliği belirtilmiş olmakla birlikte burada sadece bazılarına atıf yapmakla yetineceğiz bkz. Eren, Özel, s. 811; Bilge Öztan, *Medeni Hukuk’un Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, 41. Bası, s. 28; Tüzüner, s. 254, Önay, s. 86.

¹⁵⁴ Yenileme (tecdit) suretiyle kumar ve bahisten doğan eksik borçların tam bir borç haline getirilemeyeceği için bkz. Bilge, s. 12; ayrıca bkz. Önay, Yenileme. İpek de, bu borçların yenilemeyeceğini belirtmekte ardından “*...Kumar ve bahisten doğan borçların*

ilk ve tipik olarak kumar ve bahis borçları belirtilmekte ve kumar ve bahisten doğan borçlar eksik borç ayırımının alt başlığında ise “doğuştan eksik borçlar” olarak nitelendirilmektedir^{155, 156}.

Eksik borcun (tabii borcun)¹⁵⁷ en temel özelliklerinden birisi, hukuk sistemi içerisinde borcun varlığı inkar edilmemekle birlikte, alacaklıya bu borcu dava ve takip etme hakkı vermez. “Dava ve takip etme hakkı vermemesi” de her bir eksik borç türüne göre alt ihtimallere inildiğinde, usul hukuku anlamında da farklılık katmaktadır. Şöyle ki özellikle eksik borcun niteliğinin mahkeme önünde ileri sürülmesinin bir “itiraz” mı yoksa “def’i” mi olmasına göre sadece konunun esası açısından değil usul hukuku anlamında farklılıklar da ortaya çıkmaktadır¹⁵⁸. Örneğin, zamanaşımına uğramış bir borç da eksik borç olarak kabul edilmekte ve doktrinde zamanaşımına uğramış bir borcun “dava ve takip edilemez” denilmekte¹⁵⁹ ise de bu “zamanaşımına uğramış eksik borç”, bir def’i niteliğinde olduğu için aslında dava ve takip edilmesi halinde bu dava ve takipten “sonuç alınamayabileceği” belirtilmek istenmektedir¹⁶⁰. Çünkü zamanaşımına uğramış bir borç, sadece dava ve takip edildiğinde ancak karşı tarafın “zamanaşımı def’ini ileri sürmesi halinde” dava ve takip edilemez niteliğe dönüşecektir. Buna karşın, zamanaşımı def’ini ileri sürme hakkına sahip olan karşı tarafın bu def’iyi -farklı sebeplerle- usul hukukunda belirlenen süre ve esaslar dahilinde ileri sürmemesi halinde “dava ve takip edilemez” denilen zamanaşımına uğramış borçlar artık “dava ve takip

yenilenebileceği iddia edilse de, bu durumda ortaya çıkan borcun yine eksik bir borç niteliğinde olacağı kuşkusuzdur” demektedir, bkz. İpek, s. 240.

¹⁵⁵ Cansel / Özel, s. 89; Öztan, s. 28; İhsan Erdoğan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Gazi Kitabevi, 2. Bası, 2013, s. 19; Çukadar, s. 78, 79; Şahan, s. 404.

¹⁵⁶ Kumar ve bahisten doğan borçları “doğuştan, geçici, sonradan borçlar”, “dar anlamda tabii borçlar” ve “eksik borç benzeri borçlar” olarak ayıran görüşler için bkz. Tüzüner, s. 250, 251.

¹⁵⁷ Şahan, s. 402.

¹⁵⁸ Çukadar, kumar ve bahisten doğan itirazdan bahsederken istisnai yapısını dile getirmiş ve “...Bununla birlikte, itirazların alacağın ve dolayısıyla talebin tüm işlevlerini ortadan kaldırdığı yönündeki genel kuralın iki istisnası söz konusudur: Bunlar; hakkı engelleyici itiraz kategorisinde bulunan ve alacağı ortadan kaldırmayıp sadece talebin kabul ettirilebilirliğini engelleyen kumar ve bahis itirazı ve ‘etkisizleşme itirazı’dır” demektedir: Çukadar, s. 35 ve özellikle 77 vd.; Şahan, s. 411 vd.; Kaşak, s. 475.

¹⁵⁹ Kudret Güven, *Türk Hukukunun Genel Esasları (Hukuk Başlangıcı)*, Savaş Yayınevi, 2021, s. 123; Erdoğan, *Borçlar*, s. 19; Şahan, s. 409, 410.

¹⁶⁰ Merve Yılmaz, *Bağışlama Sözleşmesinin Sona Ermesi Sona Ermesi*, On İki Levha Yayıncılık, 2011, s. 20.

edilebilir” hale gelecektir¹⁶¹.

Eksik borcun bir türü olarak kumar ve bahis borçları¹⁶² için de “dava ve takip edilemez”lik ilkesi temel ilke olarak belirlenmiştir¹⁶³. Nitekim TBK m. 604’ün madde başlığı “Alacağın dava ve takip edilememesi” iken madde içeriğinde ifade “dava açılmaz ve takip yapılamaz” şeklindedir¹⁶⁴. Buna karşın, az önce belirttiğimiz eksik borcun bir başka örneği olan zamanaşımına uğramış bir borcun dava ve takip edilememesinden farklılık göstermektedir¹⁶⁵. Şöyle ki, kumar ve bahisten doğan eksik borç TBK m. 604 hükmünün emredici nitelikte olması ve tarafların aksini kararlaştıramıyor olması dolayısıyla¹⁶⁶ eksik borç niteliğindeki zamanaşımına uğramış bir borçtan farklı olarak, def’i niteliğinde olmayıp¹⁶⁷, “itiraz¹⁶⁸” niteliğindedir^{169, 170}.

Buna karşın BİLGE, “... bu itibarla işbu muamelelerden doğan bir alacağın mahkemede veya icrada takibi sırasında borçlu kumar veya bahis def’ini ileri sürerek takipten kurtulabileceği gibi...” diyerek, bir borcun kumar veya bahis kaynaklı olduğunun mahkeme önünde ileri sürülmesini “def’i” kavramını tercih ederek değerlendirmiştir. Ancak BİLGE, cümlesine “... hakim

¹⁶¹ Erdoğan, *Borçlar*, s. 26; Kaşak, s. 475.

¹⁶² Her ne kadar bu çalışmada kumar ve bahis borçları incelenirken eksik borç yapısı ve ahlak kurallarıyla ilişkisi ayrı başlıklar altında incelenmişse de “Kumar ve bahisten doğan borçların eksik borç olarak nitelendirilmesi yine kumara ilişkin ahlaki yaklaşımla ilgilidir” şeklindeki görüş için bkz. Hatipoğlu Aydın, s. 1491.

¹⁶³ Cansel / Özel, s. 89.

¹⁶⁴ Madde içeriğindeki ifadenin daha doğru olduğu yönünde görüş için bkz. Cansel / Özel, s. 89.

¹⁶⁵ Koruması zayıflamış borç ile eksik borç arasındaki fark için bkz. Şahan, s. 403.

¹⁶⁶ Eren, *Özel*, N. 2779, s. 816.

¹⁶⁷ Hukuk Genel Kurulu verdiği bir kararda “Kumar ve bahis borcunun eksikliği savunması bir def’i değil, bir itiraz oluşturur” demektedir: YHGK., E. 2015/932 K. 2017/315 T. 22.2.2017

¹⁶⁸ Kaşak, s. 475; Cansel / Özel, s. 90.

¹⁶⁹ Konuyla ilgili olarak Eren, “... kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz demekte ise de, bundan anlaşılması, gereken alacak hakkı değil, talep (dava) hakkıdır. Bunun nedeni, kanun koyucunun kazancı kınamak, israfi ve kişilerin ekonomik mahvına sebep olabilecek hareketleri önlemektir.” demiş ve dn. 6’daki yazarlara atıfta bulunmuştur; benzer tanımlama için ayrıca bkz. Şahan, s. 404; Eren, *Genel*, s. 93. Cansel / Özel ise “... kumar ve bahis bir alacak hakkı vermekte; fakat bu alacak dava edilemeyen eksik bir borç oluşturmaktadır” demektedir: Cansel / Özel, s. 89; Kaşak, s. 475; Yavuz, s. 719; Tüzüner, s. 251.

¹⁷⁰ Bu borçların varlığını, “kanun tasvip etmediği için” itiraz olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşü için bkz. Eren, *Genel*, s. 93.

de bu ciheti re'sen nazara almakla mükelleftir" diyerek devam etmektedir¹⁷¹. Burada BİLGE, hakimın re'sen göze alması gereken bir def'i nitelemesi mi kastetmiştir yoksa def'i ve itiraz arasındaki farka dikkat etmeksizin def'i kavramını söz gelimi mi tercih etmiştir tartışmaya açık bir konudur.

Bu sebeple hakim önüne gelen bir dosyada borcun kaynağının kumar ve bahis olduğunu tespit etmesi halinde ilgili hükümleri re'sen uygulamakla yükümlü olduğu gibi¹⁷² borçlu da bu durumu her an ileri sürebilir¹⁷³. Bilindiği üzere def'i olarak kabul edilmesi halinde ise hakim bu durumu kendiliğinden göze alamayacaktır¹⁷⁴.

Ancak her ne kadar bu borcun niteliği itiraz olarak değerlendirilse de ödemenin gerçekleşmesi halinde yapılan ödeme "*geri alınamaz*" olması (TBK m. 605/II/1). Söz konusu fıkrada geçen birinci cümle gereğince, kumar ve bahis borçları zamanaşımına uğramış borçlar ile benzerlik göstermektedir. Nitekim hükme göre: "*Kumar ve bahis borcu için isteyerek yapılan ödemeler geri alınamaz*"¹⁷⁵. Taraflar arasında bir borç ilişkisi bulunduğu için borçlunun isteyerek ödemiş olduğu borcu ödemesinin sebebi zenginleşme veya bağışlama niteliğinde olmadığı gibi¹⁷⁶ bu ödeme geçerlidir^{177, 178}.

Doktrinde gerek BGB gerek OR hükümleri gerekse EBK ve TBK hükümleri, madde başlıkları ve içerikleri incelendiğinde kumar ve bahisten

¹⁷¹ Bilge, s. 11.

¹⁷² Hatta Yargıtay, HGK kararında borcun borçlu tarafından kumar ve bahis borcu olduğunun ileri sürülmesini hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirmemiştir: "... Kumar ve bahis borcunun eksikliği savunması bir def'i değil, bir itiraz oluşturur. Varlığı yargıç tarafından görevinden ötürü dikkate alınır. Böyle bir savunmayı ortaya atmak da hakkın kötüye kullanılması sayılmaz": YHGK., E. 2010/6 K. 2010/36 T. 27.01.2010 (Lexpera). Benzer şekilde Bilge de "... böyle olunca da kumar veya bahis def'inde bulunmak borçlu için hüsnüniyet kaidelerine aykırı düşmez ve hakkın kötüye kullanılması vasfını iktisap etmez" demektedir: Bilge, s. 11; Kaşak, s. 475; Yavuz, s. 719.

¹⁷³ Erdoğan, *Borçlar*, s. 25; Eren, *Özel*, s. 811, Eren, *Genel*, s. 92, 93; Cansel / Özel, s. 90.

¹⁷⁴ Erdem Kaşak, *Taşınmaz Satışında Ayıp ve Eksik İfa*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2023, s. 170.

¹⁷⁵ Şahan, s. 405; Yavuz, s. 719.

¹⁷⁶ Tercier / Favre / Kamerzin, N. 7291; Huguenin, N. 3622 (Eren, *Özel*, s. 815, dn. 16 atfı)

¹⁷⁷ Bilge, s. 13; Eren, *Genel*, s. 93; Cansel / Özel, n. 205, s. 90.

¹⁷⁸ "... böyle bir borç borçlu tarafından istenerek ifa edilirse, bu ifa geçerlidir. Çünkü eksik de olsa, taraflar arasında bir borç mevcut ve borçlu bu bilinç içinde borcunu ödemektedir. Gerçekten de borç, borçlu tarafından, kumar ve bahis borcu olduğu bilinerek ifa edildiği takdirde, bu ifa sebepsiz zenginleşme oluşturmaz, bu nedenle de bunun geri verilmesi istenemez": Eren, *Özel*, s. 815; Bilge, s. 13; Karlı, s. 137.

bir alacak hakkının doğup doğmadığı ayrıca tartışılmaktadır. Çünkü gerek BGB'deki düzenlemelerin OR'ye göre farklı olması gerekse EBK m. 504 hükmündeki "*bir alacak hakkı tevhit etmez*" şeklindeki ifade zamanla değişerek, TBK'da, madde başlığı ile madde içeriğinin dahi farklı tanımlamalar içermesi haliyle bu tartışmaları haklı kılmaktadır¹⁷⁹. Nitekim mevcut haliyle TBK m. 604'ün madde başlığı "*Alacağın dava ve takip edilememesi*" iken madde içeriğinde "... *dava açılmaz ve takip yapılamaz*" ifadeleri tercih edilmiştir¹⁸⁰.

Kumar ve bahisten doğan alacak hakkı karşı tarafın kendisinden olan alacak hakkı ile takas edilemeyeceği gibi eksik borç niteliğindeki kumar ve bahisten doğan borçların yenilenmesi mümkün değildir. Bu borcu tam bir borç niteliğine dönüştürebilmek amacıyla yapılacak borcun tanınması da bu borcun eksik borç niteliğini sona erdirmez¹⁸¹.

E. Türk Borçlar Kanununda Yer Alan Hükümler

Her ne kadar çalışmamızda daha önce kısmen değinilmiş ve eleştirel boyut haricindeki hükümleri değerlendirmeksizin "olan hukuk" açısından ana başlıklarıyla dahi olsa TBK'daki düzenlemeleri eleştirel hükümleriyle birlikte kısaca belirtmek isteriz.

1. Kefalet Sözleşmesinin İlgili Hükümü

Türk borçlar hukukunda kumar ve bahse ilişkin madde anlamında ilk hüküm, kefalet sözleşmesinde def'ilerin düzenlendiği m. 591/IV'te kaleme alınmıştır¹⁸². Buna göre "*Kumar veya bahisten doğan bir borca kefalette kefil,*

¹⁷⁹ Konuya ilişkin olarak, özellikle esas ve usul hukuku anlamında tartışmalar için ayrıca bkz. Çukadar, s. 77 vd.

¹⁸⁰ Yargıtay verdiği HGK kararında "...Öğretide baskın olan görüşe göre, kumar ve bahis sözleşmeleri geçerlidir; bunlardan borç doğar. Fakat bu borçlara dayanarak borçluyu borcunu ifa etmek üzere zorlama imkanı yoktur. Bu borç, dava hakkından yoksun, eksik (tabii) bir borçtur" ifadelerini yargı kararına aktarmıştır: YHGK., E. 2010/6 K. 2010/36 T. 27.01.2010.

¹⁸¹ Cansel / Özel, s. 89; Eren, *Özel*, N. 2777 ve 2782.

¹⁸² Bahsi geçen fıkra borçlar hukuku mevzuatına TBK ile girmiştir. Nitekim madde gerekçesine bakıldığında: "*Maddenin son fıkrası, 818 sayılı Borçlar Kanununda yer verilmeyen, yeni bir hükümdür. Bu fıkrada, kaynak İsviçre Borçlar Kanununun 502 nci maddesinin son fıkrasında olduğu gibi, kumar veya bahisten doğan bir borca kefalet hâlinde, kefilin, borcun bu niteliğini bilmiş olsa bile, asıl borçlunun sahip olduğu def'ileri ileri sürebileceği öngörülmüştür. Maddenin düzenlenmesinde, kaynak İsviçre Borçlar Kanununun 502 nci maddesi göz önünde tutulmuştur*" denilerek söz konusu hükmün yeni bir düzenleme olduğu belirtilmektedir. <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekciler/turk-borclar-kanunu-madde-gerekceleri/1> Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

*borcun bu niteliğini bilmiş olsa bile, asıl borçlunun sahip olduğu def'ileri ileri sürebilir*¹⁸³. Bu hüküm, kumar ve bahisten doğan borca bağlanan yaptırımı, bu borca kefil olan kimsenin de borç sahibinin sahip olduğu def'ilere sahip olduğu belirtilmektedir¹⁸⁴. Kanun burada açık bir biçimde borcun kaynağının kumar ve bahisten doğmuş olduğunun kefil tarafından bilinmesi açısından bir fark olmadığını belirtmektedir¹⁸⁵.

Bu hüküm karşısında genel eleştirmeye uygun olarak elbette söz konusu hükmün de Türk hukukunda kumar ve bahis hükümleri düzenlenmediği sürece varlığını hukuk disiplinleri arasında uyumsuzluk dolayısıyla kabul etmek mümkün değildir¹⁸⁶.

2. Kumar ve Bahis Bölümünde Düzenlenmiş Hükümler

Bölüm anlamında kumar ve bahis ilk olarak 16. Bölümde, “*Kumar ve Bahis*” ana başlığı ve “*Alacağın dava ve takip edilememesi*”

Türk Borçlar Kanunu’nun “*Alacağın dava ve takip edilememesi*” başlıklı 604. maddesine göre “*Kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz*^{187, 188}”. TBK m. 604 hükmü iki fıkra halinde düzenlenmiştir. Bu hüküm öncelikle taraflar arasında kumar ve bahse

¹⁸³ Caner Taştan, “Kefalet Sözleşmesinin Geçerliliği ve Sona Ermesi Bakımından Asıl Borç”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 2021, s. 353; Tüzüner, s. 247.

¹⁸⁴ Kumar ve bahis borçlarını değerlendirirken Bilge, “... bu sebeple, asıl borçlunun haiz olduğu kumar ve bahis def'ini kefil veya rehin maliki de ileri sürmek hakkını haiz olur” demektedir: Bilge, s. 12.

¹⁸⁵ Kefalet sözleşmesinde kumar ve bahis borcuna kefalet bölümünün incelendiği kitabının ilgili yerinde Eren, sadece fıkra hükmünü belirtmekle yetinmiş ve bu konuda görüşünü belirtmemiştir. Bknz. Eren, *Özel*, s. 800, m. 2716.

¹⁸⁶ Nitekim madde gerekçesi kaynak olarak İsviçre Borçlar Kanunu’na atıf yapmakta ve “*Maddenin son fıkrası, 818 sayılı Borçlar Kanununda yer verilmeyen, yeni bir hükümdür. Bu fıkra, kaynak İsviçre Borçlar Kanununun 502 nci maddesinin son fıkrasında olduğu gibi, kumar veya bahisten doğan bir borca kefalet hâlinde, kefilin, borcun bu niteliğini bilmiş olsa bile, asıl borçlunun sahip olduğu def'ileri ileri sürebileceği öngörülmüştür*” demektedir. <<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler/turk-borclar-kanunu-madde-gerekceleri/1>>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

¹⁸⁷ Bilge, s. 11; Tüzüner, s. 247.

¹⁸⁸ Kumar, bahis veya benzer işlemlerden doğan borcun eksik borç özelliği ve dava edilememesini Özbilen, “... borçluyu kumar ve bahisten doğan borcunu ifaya zorlama imkanını alacaklının elinden almak suretiyle kumar ve bahisten doğan borçları eksik borç niteliğine büründürmüştür” demekte; Bilge ise eksik borç niteliğinin temellerini kamu düzeni ile ilişkilendirmiştir: Bilge, s. 11.

konu bir borcun doğması halinde genel hükmü düzenlemekte ve kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmayacağı ve takip yapılamayacağı ilk fıkrada düzenlenmektedir. Maddenin ikinci fıkrası ise özellikle bir kişiye verilen avans ve ödünç paralar, bu paraların kumar ve bahis amacıyla verildiği bilinmek şartıyla talep edilmesine ilişkin hükümler de birinci fıkrada belirlenen temel ilkeye tabidir^{189, 190}.

Türk Borçlar Kanunu m. 604/II’ye göre, “*Kumar veya bahis için bilerek verilen avanslar ve ödünç paralar ile kumar ve bahis niteliğinde oldukları takdirde, borsada işlem gören malların¹⁹¹, yabancı paraların ve kıymetli evrakın fiyat farkı esasına üzerine yapılan vadeli satışlar hakkında da aynı hüküm uygulanır*”. Şu halde ikinci fıkra hükmü uyarınca, söz konusu haller için dava açılmaz ve takip yapılamayacaktır^{192, 193}.

Türk Borçlar Kanunu’nun, “*Borç senedi verme ve isteyerek ödeme*” başlıklı m. 605’e göre: “*Kumar oynayan veya bahse giren kişi tarafından imzalanmış adi borç veya kambiyo senedi üçüncü bir kişiye devredilmiş olsa bile, hiçbir kimse bunlara dayanarak dava açamaz ve takip yapamaz*¹⁹⁴. *Kıymetli evrakın iyiniyetli üçüncü kişilere sağladığı haklar saklıdır*”.

Basit (adi) borç senedi veya kambiyo senedi verilmesi ve isteyerek ödeme konusu bu alanda neredeyse en çok Yargıtay kararı bulunan başlıklardan birisidir¹⁹⁵. Çünkü bir borcun kumar ve bahis borcundan doğduğu ispatlanırsa,

¹⁸⁹ Yavuz, s. 718; Eren, *Özel*, s. 813; Cansel / Özel, n. 206; Karlı, s. 138; Şahan, s. 405.

¹⁹⁰ Benzer şekilde, borsada işlem gören malların, yabancı paraların ve kıymetli evrakın fiyat farkı esasına üzerine yapılan vadeli satışlar hakkında da aynı hüküm uygulanacağı hükmün devamında belirtilmektedir. Yavuz, s. 718.

¹⁹¹ Türev araç sözleşmelerinde kumar ve bahse ilişkin açıklamalar için ayrıca bknz. A. Dilşad Keskin, “Hukuki Açıdan Finansal Türev Araç Kavramı”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 24(4), 2008, s. 140, 141.

¹⁹² Bilge, s. 8, 9; Tüzüner, s. 247, 248.

¹⁹³ Maddenin gerekçesinde de: “*Maddenin birinci fıkrasında, 818 sayılı Borçlar Kanununun 504 üncü maddesinin birinci cümlesinde “Kumar ve bahis, bir alacak hakkı tevhit etmez” denildiği hâlde, Tasarının 604 üncü maddesinin birinci fıkrasında “Kumar ve bahisten doğacak alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz” denilmek suretiyle, bunun eksik borç niteliği açıkça ortaya konulmuştur*” denilerek TBK’daki değişikliğin sebebi belirtilmiştir. <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler/turk-borclar-kanunu-madde-gerekceleri/1>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

¹⁹⁴ Cansel / Özel, s. 89, 90; Bilge, s. 12.

¹⁹⁵ Konuyla ilgili Yargıtay’ın birçok kararı bulunmaktadır. Biz burada sadece birkaç tanesine atıf yapmakla yetineceğiz:

TBK'nın kumar ve bahse ilişkin hükümlerine tabi olmakta ve bir anda tam borç olma vasfı sona ermekte ve eksik borç niteliğine dönüşmektedir. Elbette uygulamada TBK'da kumar ve bahse ilişkin söz konusu eksik borç niteliğine ilişkin hükümlerinin bu sebeple suistimale açık olduğu da ayrıca bir eleştiri konusudur.

Türk Borçlar Kanunu'nda çalışmamız açısından belki de en çelişkili hükümlerden birisi de m. 605'in ikinci fıkrasının ikinci cümlesidir. Bu hüküm artık neredeyse alenen TCK ile tam tersine hükümler barındırmakta, oynanılan kumarın “*usulüne göre yürütülmemesi*”nden ve kumar oynuna “*hile karıştırılması*”¹⁹⁶ gibi durumlara ilişkin hüküm sevk etmekte ve TBK anlamında bir yaptırım öngörmektedir. Nitekim hüküm şu şekildedir: “*Ancak, kumar veya bahsin usulüne göre yürütülmesi beklenmedik olayla veya diğer tarafın filiyle engellenmişse ya da diğer taraf kumar veya bahse hile karıştırmışsa, isteyerek yapılan ödeme geri alınabilir*”^{197, 198}. Söz konusu hüküm objektif bir bakış açısıyla incelendiğinde TBK'nın artık alenen kumar oynanmasına ilişkin detayları verdiği farkedilecektir. Kumar oynamanın suç olmadığı bir ülke borçlar kanununun mehzaz kanun olarak Türk hukukunda kabul edilmesinin ortaya çıkardığı belki de en tipik hükümlerden birisidir. Doktrinde her ne kadar bu hüküm söz konusu tartışmalara dahil edilmemişse de kanaatimizce çalışmamızın eleştirel özüne sunulabilecek en güzel örneklerden birisidir.

“*Piyango ve şans oyunları*” başlığını taşıyan TBK m. 606 hükmünün birinci fıkrasında “*Düzenlenmesine kanun veya yetkili makamlarca izin verilmiş olmadıkça, piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklar hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz*” derken kanun koyucu olumsuz bir cümle tercih ederek, izin verilmemiş piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklar hakkında dava açılmayacağı ve takip yapılamayacağını¹⁹⁹ düzenleme altına almıştır (TBK m. 606/I)²⁰⁰. Bu hükmün karşıt kanıtından

Yargıtay 13. HD., E. 1998/6023 K. 1998/7127 T. 28.09.1998;

Yargıtay 11. HD., E. 1985/4210 K. 1985/4420 T. 10.07.1985.

¹⁹⁶ Eren, *Özel*, s. 815, 816; Yavuz, s. 719.

¹⁹⁷ Karlı, s. 137; Bilge, s. 13.

¹⁹⁸ Madde gerekçesine bakıldığında, usuli betimlemeler hariç madde hükmünün neden bu şekilde düzenlendiğinin esasına ilişkin hiçbir açıklama olmadığı görülmektedir.

¹⁹⁹ Eren, *Genel*, s. 93; Bilge, s. 14; Eren, *Özel*, s. 814; Tüzüner, s. 248.

²⁰⁰ “*Düzenlenmesine kanun veya yetkili makamlarca izin verilmiş olmadıkça, piyango ve diğer şans oyunlarından doğan alacaklar hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz*”. Yavuz, s.

izin verilmiş olmak kaydıyla²⁰¹ piyango ve şans oyunlarından doğan alacaklar hakkında dava açılabilirliği ve takip yapılabilirliği²⁰² sonucuna ulaşılmaktadır²⁰³.

Maddenin ikinci fıkrası aslında bir bakıma ilk fıkranın tekrarı niteliğinde olup eğer piyango ve diğer şans oyunları izinsiz olarak oynatılmış ise bu durumda kumara ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Elbette burada yapılan düzenleme özel hukuk anlamında bir düzenleme olup kamu hukukunda izinsiz piyango ve diğer şans oyunları hakkında yer alan düzenlemeler ayrıca değerlendirilmelidir. Şu halde piyango ve diğer şans oyunlarının izin dahilinde oynanması ve oynatılması Türk özel hukuku anlamında düzenlenmiştir ve bu şartlar dahilinde ortaya çıkacak borç ve alacakların diğer borç ve alacaklardan bir farkı bulunmayıp taraflara takip ve dava yetkisi vermekte iken izinsiz piyango ve şans oyunlarında kumar hükümleri uygulanacağından asıl olarak tarafların dava ve takip yetkisine sahip olmadığı sonucuna ulaşılabacaktır (TBK m. 606/II)²⁰⁴.

Maddenin son fıkrasında yabancı ülkelerde, kendi hukuklarına uygun olarak düzenlenen piyango ve diğer şans oyunlarının ikinci fıkra hükmünden yararlanabilmesi için bu piyango ve diğer şans oyunlarının Türkiye'de yetkili makamlarca bunlara ait biletlerin satılmasına izin verilmiş olması şartı aranmış aksi halde bu oyunların yasal korumadan yararlanamayacakları düzenlenmiştir (TBK m. 606/III)²⁰⁵.

Türk hukuk mevzuatı gerek kamu hukuku gerekse özel hukuk birlikte değerlendirildiğinde yasalarla izin verilmiş olması halinde piyango ve diğer şans oyunlarının oynanabileceği kabul edilmiş ve buna uygun olarak

719.

²⁰¹ Dava yolu ile dava ve takip hakkı, istisna olarak özel kanunlarla kabul edilmiş olup bunlara örnek olarak Milli Piyango, Spor Toto, Loto ve at yarışları gibi bazı durumlardır. Eren, *Genel*, s. 93, 94; Eren, *Özel*, s. 814.

²⁰² Bilge, s. 14; Cansel / Özel, n. 207.

²⁰³ Bu çalışmada, Türk hukuk sisteminde izin verilmiş olan piyango ve şans oyunlarına; ilgili kurumlar ve bunlara ilişkin uygulanacak hükümlerin çeşitliliği dolayısıyla, çalışmanın esasından çıkılmaması adına değinilmeyecektir.

²⁰⁴ “*İzin verilmemiş olan durumlarda, piyango ve diğer şans oyunları için de kumara ilişkin hükümler uygulanır*”.

²⁰⁵ Tüzüner, s. 248. “*Yabancı ülkelerde kendi kurallarına uygun olarak düzenlenen piyango ve diğer şans oyunları, Türkiye’de yetkili makamlarca bunlara ait biletlerin satılmasına izin verilmiş olmadıkça, yasal korumadan yararlanamazlar*”.

mevzuatımızda birçok düzenleme yer almaktadır. Bu sebeple piyango veya şans oyunlarından doğan borçların izin verilmiş piyango ve diğer şans oyunları ile izin verilmemiş piyango ve diğer şans oyunları şeklinde bir tasnife tabi tutulması ve bunlara farklı yaptırımlar uygulanması hukuk sistematığı açısından çelişecek bir nitelikte değildir.

SONUÇ

Kumar oynamanın yasak olmadığı, kumarhanelerin kurulabildiği ülkelerde, kumar borçları eksik borç olarak tanımlanmış ve yerinde bir tanımlamadır. Çünkü bu tür yerlerde zaten resmi kumarhanelerde oynanan kumar ve bahis oyunları tam borç doğurmaktadır. Resmi olmayan yerlerde oynanırsa o taktirde bu kumar ve bahislerden doğan borçlar, yasal statüyü korumak ve yasal kumara yönlendirmek amacıyla haliyle eksik borç olarak kabul edilmiştir. Buna karşın Türkiye’de kumarhaneler yasak (suç) olmasına, kumar oynamanın idari ceza gerektirmesine rağmen gayriresmi yerlerde oynanan kumarlar bir önce bahsettiğimiz ülkelerle aynı statüye sokulmuş ve yine de eksik borç²⁰⁶ sayılmıştır.

Türk Borçlar Kanunu açısından bakıldığında, 27. maddesine göre: “Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür”.

²⁰⁶ Çalışmamızın özgünlüğüne olumsuz etki edebilir düşüncesi ile okumasını en sona bıraktığımız eserlerden birisinde “akıl yolu bir” ifadesi bu kadar örtüşebilirdi. Makalemiz genel hatlarıyla tamamlanmış ve söz konusu makale okumamızın ardından birkaç başlık hariç neredeyse birebir aynı yönde kanaate ulaştığımızı görmek bizi hakikaten şaşırtmıştır. Umarız doktrin ve kanun koyucu da bu kanaate varır ve gerek çalışmamızda gerekse adı geçen makalede sunulan fikirler ve öneriler ışığında gerekli düzenlemeler yapılır. Tüzüner, s. 267 ve 268’de, çalışmamızın esasını teşkil eden görüşle aynı yönde kanaat olması dolayısıyla aynen paylaşılması gerektiğini düşünmekteyiz: “Mukayeseli hukuktan bir hüküm alırken, yalnızca bir hukuk dalıyla sınırlı olarak denetim yapılmamalıdır. İsviçre Hukuku’nda, kumarın, kural olarak eksik borç; yetkili kumarhanede oynanması durumunda tam borç olarak düzenlenmesinin sebebi; bu ülkede kumarla ilgili hiçbir suç bulunmamasıdır. İsviçre Ceza Kanunu’nda, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK. m. 228) aksine kumar oynatmak diye bir suç yoktur. Dolayısıyla İsviçre’de, kumar borcuna yakıştırılan eksik borç mülahazası, oranın hukuk sisteminde, iç ahengi bozmamak- tadır. İsviçre’de kumarın eksik borç olarak düzenlenmesi isabetlidir; çünkü orada, kumarla ilgili hiçbir suç bulunmamaktadır. Daha doğrusu, İsviçre’de eksik borç kavramının kumarı kapsayacak şekilde genişletilmesi, zaten idareden izin alarak kumarhane açılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa Türkiye’de kumarhane açmak yasaktır; kumar oynatmak da suç teşkil etmektedir. Bu noktada, İsviçre Borçlar Kanunu’ndan 515/a hükmü elenerek Türk Borçlar Kanunu’na tıpa tıpa alınan 591/4, 513-515 hükümlerinin, Türk hukuk düzenine bütünsel bakış açısıyla ters düştüğü ortaya konulmuştur. Aynen iktibas edilen bu hükümlerin Türk hukuk düzenine uygun düşmesi için, İsviçre’de olduğu gibi Türkiye’de de, kumarhane açılmasının idareden alınacak basit bir izne bağlanmış olması gerekirdi. Oysa ülkemiz bu konudaki tercihini olumsuz yönde kullanmıştır”.

Türk Borçlar Kanunu’nun 81. maddesine göre: “Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir”. Olağan hallerde kesin hükümsüz olan bir hal sonrası yapılan edimin geri istenmesi sebepsiz zenginleşme veya istihkak davası şeklinde gerçekleşmektedir. Buna karşın hukuka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey kanun koyucu tarafından istenemez hale getirilmektedir²⁰⁷. Hatta öylesine ki hakimin istenilen şeyin devlete mal edilmesine karar vermesi mümkündür. Türk Borçlar Kanunu m. 176’ya göre koşulun dahi hukuka aykırılığın yaptırımı kesin hükümsüzlük olarak kabul edilmiştir. Buna göre: “Bir koşul, hukuka veya ahlaka aykırı bir yapma veya yapmama filini sağlamak amacıyla konulmuşsa, bu koşula bağlı hukuki işlem kesin olarak hükümsüzdür”.

Temel özelliklerini sıralamaya çalıştığımız, kumar ve bahisten doğan borçlar hakkında nihai ulaşmak istediğimiz sonuç, daha önce de belirtildiği üzere hukuk sisteminde uyumun sağlanmasıdır. Çünkü kanaatimize göre bu sonuca varabilmemizi sağlayan –metin içerisinde sunulan diğer haklı gerekçeler bir yana bırakıldığında- üç temel sebep vardır, bunları kısaca ana başlıklarıyla toparlayıp sonuca ulaşıp, çalışmamızı bitireceğiz.

Bunlardan ilki, kumar ve bahsi yasaklayıcı, kamu hukuku kaynaklı, tartışmaya kapalı, özel hukuku etkileyen nitelikte emredici hukuk kurallarının varlığıdır. Böylesine kurallar var iken TBK’nın bunların aksi sonucunu doğuracak düzenlemelere sahip olması çelişki sayılmalıdır.

İkinci temel sebep ise, emredici hukuk kurallarına aykırılıkta olduğu gibi TBK’da “kesin hükümsüzlük” yaptırımına tabi bir başka kriter “ahlak kurallarına aykırılık”tır. Bu başlık, kişisel kanaatlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak metin içerisinde de belirtildiği üzere “ahlak kurallarına aykırılık”ın değerlendirmesini “subjektif” değil “objektif” olarak yapamaz isek neredeyse birçok konuda sonuç alınamayacaktır. Bu sebeple elbette bizim belirteceğimiz kanaat de bu sebeple bir noktadan sonra subjektif olacaktır ama yüzü aşkın mevzuat hükmünde kınanan kumar ve bahis konusunun mevcut haliyle ahlaka aykırı olduğunu kabul etmeli ve bu sebeple de hiç olmazsa eksik borç olarak kabul edilmemesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kumar ve bahis konusunda disiplinlerarası çelişkiye ilişkin sunabileceğimiz son başlık, kaynak hukuk sistemimiz ile benzer hükümler taşımayan mevzu kamu hukuku (özellikle ceza hukuku temelli) hükümlerimizdir. Bu noktada İsviçre hukuk sistemi ile tam bir kopukluk

²⁰⁷ Eren, Genel, s. 1012, 1013; Bilge, s. 13.

bulunmaktadır. Mevzu hukukumuzda göre, resmi olarak kumarhane açmak, kumar oynatmak sonucuna varacak fiiller suç sayılmakta iken gayriresmi olarak oynanan kumar ve bahis sonrası ortaya çıkan borç, eksik borç sayılmakta; metin içerisinde belirttiğimiz üzere hatta 605/II/c. 2 hükmünde kumarın yürütülmesi, hile yapılması, beklenmedik haller oluşması vs gibi hakikaten çelişkili, tartışmaya açık hükümler düzenlenmiştir.

Uygulamada çoğu kişi özellikle gayriresmi oynanan çevrimiçi ve yüz yüze kumarların önüne geçmenin neredeyse imkansız olduğunu²⁰⁸ bu sebeple Türk kaynaklarının yurtdışına gittiğini bu sebeple kamu eliyle takip edilecek şekilde kumar oynanmasına izin verilmesi gerektiğini savunmakta iken özellikle dini temelli düşünceler ışığında bakıldığında devletin kumarı resmi olarak kabul etmesinin toplumda henüz kabul görmeyebileceği düşünülebilir. Lakin mevcut haliyle ülkemizde dine aykırı olmasına rağmen devletin birçok kalemde (alkol satışı, bahis oyunları vd.) resmi düzenlemeler yaptığı aşikardır.

Bu sebeple bu çalışmada kastımız özellikle ekonomik sebeplerle kumar ve bahis hükümlerinin pozitif hukukumuzda getirilmesini savunanlarla aynı görüşte olduğumuz sonucuna ulaşılmalıdır. Naçizane önerimiz, hukukumuzdaki çelişkinin giderilmesidir. Çalışmamız ve doktrinde yer alan konuya ilişkin diğer çalışmaların incelenmesi neticesi, bu konuda karar verecek olan siyasi organlar ve yasa koyucudur. Eğer kanun koyucunun iradesi kumar ve kumarhanelerin hukukumuzda uyarlanması şeklinde olacak ise mehz İsviçre hukuk düzenlemelerinin de beraberinde getirilmesi hatta gerekirse BGB hükümlerinden de faydalanarak İsviçre ve Türk hukukunda yer almayan güncel düzenlemeler de eklenerek bir kodifikasyon yapılması gerekir. Buna karşın, kanun koyucunun iradesi kumar ve kumarhanelerin hukukumuzda kabul edilmemesi şeklinde ise en kısa zamanda TBK ve ilgili mevzuatta yer alan çelişkili hükümler düzenlenmeli, kaldırılması gerekenler kaldırılmalı ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu çalışmamızın nihai amacı farklı özgün düşüncelere vesile olabilmek ve bilgi birikimi olduğu için bu birikimin oluşmasına destek verebilmektir. Bu sebeple konuya ilişkin her başlığın detaylı incelemesine elbette inilememiştir. Çalışmamız sonrasında bu veya bağlantılı başka alanlarda yapılacak özgün araştırma makaleleri ile Türk hukuk sistemimiz daha da zenginleşecektir.

²⁰⁸ Çevrimiçi kumar bağımlılığının artmasını engelleme adına uygulanabilecek yöntem önerilerinden birisi de çevrimiçi kumar oynamanın hızının ve kolaylığının azaltılması olabileceği görüşü için bkz. Philip W.S. Newall: "Reduce the speed and ease of online gambling in order to prevent harm", *Addiction*, 118, 2023, 204-205.

KAYNAKÇA

- Akçalı Gür B, "Structural Comparative Analysis of the Legal Definition of Gambling", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 2015, s. 76 – 94.
- Ateş D / Süleymanlar G, "Sözleşmelerde Amaç Ve Genel Ahlaka Aykırılık Değerlendirmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (4), 2022, s. 1619 – 1652.
- Babayiğit B, "Kumar Oynama ve Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Fiilleri", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (34), 2018, s. 283 – 315.
- Bilge N, "Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1958, s. 7 – 15.
- Cansel E / Özel Ç, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*; Seçkin Yayıncılık, 2. Bası, 2017.
- Çukadar N, *Borç İlişkilerinde Def'i Hakkı ve İtirazlar*, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Duru M, "Kanunlarla Yasaklanmış İşlerin Vergilendirilmesi ve Kazanç Müsaderesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 5(2), 2020, s. 197 – 228.
- Emond A / Nairn A / Collard S / Hollen L, "Gambling by Young Adults in the UK During COVID-19 Lockdown", *Journal of gambling studies*, 38(1), 2022, s. 1-13.
- Eren E, *Türk Kumar, Bahis ve Şans Oyunları Mevzuatı*, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Eren F, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (Eren, Özel), 9. Bası, Yetkin Yayınları, 2021.
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Eren, Genel), 24. Bası, Yetkin Yayınları, 2019.
- Erdogan İ, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Erdogan, Borçlar), Gazi Kitabevi, 2. Bası, 2013 (Borçlar).
- Erdogan İ, *Hukuka Giriş*, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Fiedler I, "Online Gambling as a Game Changer to Money Laundering?" *SSRN Electronic Journal*, 10.2139/ssrn.2261266, 2013, s. 79 – 95.
- Fischer M, *Der Begriff der Vertragsfreiheit*, Aarau 1952.
- Güven K, *İsviçre Medeni Kanunu'ndaki Son Gelişmeler, Açıklamalı Yorumlu*

- Karşılaştırmalı*, Savaş Yayınevi, 1. Bası, 2023.
- Güven K, *Türk Hukukunun Genel Esasları (Hukuk Başlangıcı)*, Savaş Yayınevi, 2021.
- Hatipoğlu Aydın D, “Hukuk – Ahlak İlişkisi Bağlamında Türk Hukukunda Kumar”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(2), 2021, s. 1477 – 1499.
- Huguenin C, *Obligationenrecht Allbemeiner und Besonderer Teil*, 2007.
- İşıktaç Y / Metin S, *Hukuk Metodolojisi*, Filiz Kitabevi, 9. Bası, 2023.
- Karakehya H, “Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 2013, s. 699 – 713.
- Karlı Ö, *Sebebi Gösterilmeyen Borç Tanınması (Mücerret Borç İkrarı BK. Mad. 17)*, Doktora Tezi, 2007.
- Kaşak E, *Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Aykırılık*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2019.
- Kaşak E, *Taşınmaz Satışında Ayıp ve Eksik İfa*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2023.
- Keskin A D, “Hukuki Açından Finansal Türev Araç Kavramı”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 24(4), 2008.
- Kinnaird D H, “Reconsidering The Legal Definition Of Gambling: A Resuscitation Of The Gambling Instinct Test”, *Virginia Law Review*, 109(4), 2023, s. 963-1008.
- Newall P W.S., “Reduce the speed and ease of online gambling in order to prevent harm”, *Addiction*, 118, s. 204-205.
- Oftinger K, *Die Vertragsfreiheit, Juristengenerationen und ihr zeitgeist*, 1991, s. 289-306.
- Önay I, *Türk Borçlar Hukukunda Yenileme (Tecdit, Novatio)*, 2014.
- Özbilen A B, *Sözleşmelerin Şekli ve Şekil Yönünden Hükümsüzlüğü*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bası, 2016.
- Öztan B, *Medeni Hukuk’un Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, 41. Bası, 2016.
- Rençber A, *Kabahat Genel Teorisi Açısından Vergi Kabahatleri*, On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Schönenberger / Jaggi-ZK, *OR, Zürcher Kommentar zum Obligationenrecht Art. 1 – 17*, 3. Aufl, 1973.
- Şahan G, “Eksik Borçların İleri Sürülmesinin Hukuki Niteliği”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(15), 2020, s. 401 – 421.
- Şahin C / Kılıç, A Ş, “Legal Matters Related To Criminal Theory In The Context Of Criminal Liability Of Betting And Games Of Chance”, *Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu - Tebliğler*, Editörler: Özgenç, İzzet / Şahin, Cumhuriyet / Turhan, Faruk, 1. Bası, 2020.
- Şahin Kurnaz F, “I. Dünya Savaşı Sonrası Kumarın Yaygınlaşması ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Tedbirler”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 2019, s. 405 – 426.
- Taşatan C, “Kefalet Sözleşmesinin Geçerliliği ve Sona Ermesi Bakımından Asıl Borç”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 2021, s. 341 – 369.
- Tercier / Favre / Kamerzin, *Les Contrats Speciaux*, 4. Edition, 2009.
- Türel E, “Roma Hukukundan Günümüze Hukuki Sebep ve Sinallagma İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi*, 23(3), s. 365 – 393.
- Tüzüner Ö, “Kumar ve Bahis Borcu Hakkında De Lege Ferenda Düşünceler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (107), s. 245 – 272.
- Ünal N, “Kur’an’da Meysir Kavramı Ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve Değerlendirilmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), 2010, s. 247-265.
- Yavuz C, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş)*, 10. Bası, Beta Yayıncılık, 2012.
- Yılmaz M, *Bağışlama Sözleşmesinin Sona Ermesi*, On İki Levha Yayıncılık, 2011.
- Yücer İ, “Yenileme (Tecdit)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 2007, s. 233 – 260.
- Wendrich W, *Disharmonie zwischen den Wichtigkeiten des Vertrags nach Art. 20 OR und Art. 26 des Bundesgesetzes über den Erwerb von Grundstücken durch Personen im Ausland*, 1990.